

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Reflexe násilného odsunu sudetských Němců v soudobém českém umění

Bakalářská práce

Autorka:	Josefína Šandová
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Vedoucí práce:	Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Josefína Šandová
Studium: P131148
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Reflexe násilného odsunu sudetských Němců
v soudobém českém umění**

Název bakalářské práce AJ: Reflection of the violent expulsion of Czechoslovak
Germans in the contemporary Czech art

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je poukázat na to, že téma vyhnání sudetských Němců je stále aktuální a je tématem, které české umělce zajímá a považují za nutné v tomto smyslu nemlčet. V práci je ukázáno, jak byla při odsunu Němců konkrétně uplatňována mímetská teorie René Girarda.

JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. BURDA, František. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. HOJDA, Jan. *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století, teologicko-antropologické interpretace*. ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D.

Oponent: Th.Lic. David Bouma, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Zdence Sokolíčkové, Ph.D za cenné rady a připomínky při vedení bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině za podporu po celou dobu studia.

Anotace

ŠANDOVÁ, Josefína. *Reflexe násilného odsunu sudetských Němců v soudobém českém umění*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 46 s. Bakalářská práce.

Transkulturní komunikace má zásadní význam v situacích, kdy hrozí etnický či kulturní střet. Mezi základní podmínky umožňující transkulturní dialog patří například povinnost nemlčet, pozdržení soudu o pravdě, interpretace historie z perspektivy oběti, odmítnutí principu kolektivní viny a politická relevance transkulturního dialogu. V českém kontextu se jako transkulturní téma nabízí etnický/národnostní/kulturní střet mezi Čechy a Němci, jehož tragičnost vyvrcholila násilným odsunem 3 milionů československých Němců v letech 1945–1946. Toto téma bylo dlouhou dobu v českém veřejném diskursu ignorováno a tabuizováno, v posledních letech ale dochází k zajímavé reflexi tohoto problému, a to nejen po vědecké (historiografické, filosofické) stránce, ale také z umělecké perspektivy.

Klíčová slova: vyhnání, odsun, Němci, vina, kolektivní vina, obětní beránek, tragédie, omluva, reflexe, umění

Annotation

ŠANDOVÁ, Josefina. *Reflection of the violent expulsion of Czechoslovak Germans in the contemporary Czech art*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 46 p. The Bachelor Degree Thesis.

Transcultural communication plays a fundamental role in situations where an ethnic or cultural conflict may emerge. The basic preconditions for a transcultural dialogue are for instance the duty not to keep silent, the act of being restrained when judging the truth, the interpretation of history from the victim's point of view, disclaiming the principle of collective guilt and the political relevancy of transcultural dialogue. One transcultural topic appearing in the Czech context is the ethnic/national/cultural conflict between the Czech and German people that tragically lead to a violent expulsion of three million Czechoslovak Germans in the years 1945 and 1946. For a long time, this topic was being ignored and treated as a taboo in the Czech public discourse. However, in the last few years, this issue started to be reflected remarkably, not only from the scientific (historiographical, philosophical) point of view, but also from the perspective of art.

Keywords: expulsion, displacement, Germans, guilt, collective guilt, scapegoat, tragedy, apology, reflection, art

Obsah:

1	Úvod	7
2	Pojmové a historické shrnutí.....	10
2.1	Terminologie „násilného vyhnání“ Němců	10
2.2	Historický přehled vývoje vztahu Čechů a Němců.....	10
3	Kolektivní vina a obětní beránci	21
4	Interpretace vybraných soudobých českých uměleckých děl reflektujících vyhnání Němců po roce 1945.....	25
4.1	Alois Nebel	25
4.2	Vyhnání Gerty Schnirch	30
4.3	Dechovka.....	36
4.4	Společné rysy vybraných uměleckých děl.....	42
5	Závěr	44
6	Seznam literatury a použitých zdrojů	46

1 Úvod

Pocit štěstí a uvolnění, který přišel s koncem války v květnu 1945, byl zastíněn tragédií, s jejíž důsledky se setkáváme dodnes. Vyhánění Němců z československého pohraničí těsně po skončení války provázelo kruté násilí, při kterém docházelo k nenahraditelným ztrátám na životech a majetku. Tyto činy byly dlouhá léta zamlčovány, účelově zkreslovány a tendenčně využívány. Po listopadu 1989 se již konečně začal vytvářet prostor pro otevření tohoto tématu a uvedení faktů na pravou míru. První, kdo veřejně vystoupil s tím, že máme povinnost se omluvit odsunutým sudetským Němcům, byl Václav Havel, který 23. prosince 1989 v televizním projevu označil odsun za „*akt tvrdého zbavení několika milionů lidí jejich domovů*“¹. V povědomí veřejnosti však přetrvávala názorová setrvačnost a neochota změnit léta podsouvaný pohled na historii. Václav Havel byl okamžitě kritizován za svou necitlivost k veřejnému mínění. Otevřenému dialogu bránily také přetrvávající obavy o možné navrácení zabavených majetků.

Toto téma bylo v následujících letech mnohokrát otvíráno a kontroverzně diskutováno. V poslední době dochází opět k jeho otevření. K větší informovanosti veřejnosti přispívají rozsáhlé odborné publikace. Umělecká ztvárnění této historické události v literatuře, divadle, filmu nebo fotografii mají svůj významný podíl na ochotě o tématu diskutovat.

Vyrůstala jsem v době po revoluci, takže zde už existovala teoretická možnost získat o naši historii správné informace. V průběhu školní docházky i na střední škole nám byly události odsunu Němců sdělovány jen jako holá skutečnost, bez jakéhokoliv rozboru příčin a následků. Byly prezentovány jako daný fakt, který se stal a jinak se, vzhledem k okolnostem doby, stát nemohl. Moje první uvědomění toho, že v té době došlo k opravdové tragédii, bylo po shlédnutí filmu Habermannův mlýn, který na mne velmi citově zapůsobil. Byl to pro mě náznak toho, že slovo odsun nevystihuje pravou podstatu toho, co se dělo. Další impulsy k přemýšlení přišly při první přímé volbě prezidenta v roce 2013. V jednom z posledních duelů padla od nynějšího prezidenta Miloše Zemana otázka pro pana Karla Schwarzenberga na jeho postoj k poválečnému odsunu Němců. Konkrétně, zda radil panu Václavu Havlovi, aby se sudetským Němcům omluvil. Jeho přímá lidská odpověď vyvolala velké emoce. „*Vždy jsem říkal, a na tom trvám, že to, co jsme spáchali*

---

¹ SVRŠEK, Jiří. *Omluva Sudetským Němcům* [online]. 12. srpna 1998. [cit. 2017-2-16]. Přístup z: <http://natura.baf.cz/natura/1998/9/9809-6.html>

v roce 1945, by bylo dnes odsouzeno jako hrubé porušení lidských práv a asi by se tehdejší vláda, včetně prezidenta Beneše, kdyby tenkrát existoval, octla v Haagu. Bylo by to souzeno jako válečný zločin. Bohužel jsme byli taky nakaženi bacilem nacismu, když jsme spoluobčany, i ty, kteří byli nevinní, odtud vyhnali“². Toto nekompromisní prohlášení i následná vlna nevole, kterou tato slova vyvolala, byly pro mne impulsem k tomu, že jsem začala vyhledávat informace o tom, co se skutečně tehdy událo a přemýšlet, proč odpověď pana Schwarzenberga vyvolala tolik nenávistných reakcí. I tady se ukázalo, že nejsme ochotni přemýšlet, měnit léta vštěpované pravdy a vést dialog na toto téma. V zadaném tématu jsem tedy viděla příležitost do celé problematiky ještě více proniknout.

Jak je již uvedeno v anotaci bakalářské práce, má transkulturní komunikace nejvyšší prioritu zejména v době, kdy dochází k etnickým a národnostním střetům tak, jak tomu bylo během války a bezprostředně po ní. Protože tento tragický střet mezi Čechy a Němci měl velký vliv na utváření našeho poválečného státu a nebyl dostatečně komunikován ani v době, kdy probíhal, ani později, je toto téma pro transkulturní komunikaci stále aktuální.

Jako metodologický podklad budeme pro pochopení důvodů, které vyostřovaly vztahy mezi Čechy a Němci, používat mímetskou teorii o vzniku a podstatě násilí od René Girarda.³ Pojem „vina“ a „kolektivní vina“ nám pomůže vymezit a objasnit dílo Karla Jasperse *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*.

Cílem práce bude poukázat na to, že téma vyhnání sudetských Němců není zcela zapomenuto, že české umělce zajímá a považují za nutné ho ve svých dílech reflektovat. Je otázkou, zda tyto reflexe a umělecká zpracování tématu mohou napomoci k tomu, že budeme ochotni začít přemýšlet o této neoddělitelné části naší historie, a tím tak apelovat na naši povinnost zaujmout k ní stanovisko a zda nás mohou odpovědi na otázky z minulosti dovést i k odpovědím na to, jak přistupovat k otázkám současným. Je možné otevřít diskuzi na toto téma beze strachu, obviňování, vyčítání a nekontrolovaných emocí?

Hlavní výzkumná otázka práce zní: Jak současné české umění reflektuje události vyhnání sudetských Němců po druhé světové válce?

Struktura práce:

---

² YouTube. „Karel Schwarzenberg a Benešovy dekrety – Celé a neustřižené“ [online]. 19. ledna 2013. [cit. 2017-3-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=L4YycINaGkc> (v minutách 3:43 – 4:45)

³ Teorie je podrobně vyložena v podkapitole „Kolektivní vina a obětní beránci“.

1. V první části jsou vymezeny pojmy, kterými se události označují jak na české, tak na německé straně. Je důležité si uvědomit, že už samotné pojmenování události určuje budoucí smýšlení o ní.
2. V druhé části bude ve stručnosti nastíněn historický vývoj česko-německých vztahů, které mají dávnou historii a započaly se již ve 13. století. Bude zmíněno, jak se vztahy v průběhu let proměňovaly a jak tyto stále napjatější vztahy byly nakonec příčinou toho, že vyhnání téměř tří milionů Němců mělo tak krutý a nelítostný charakter.
3. Třetí část zahrnuje ideologická východiska lidského smýšlení a jednání. Popisuje a objasňuje kulturní mechanismy, které spouští násilí a vysvětluje další stěžejní pojmy práce – vinu a kolektivní vinu. Hlavními teoretickými zdroji budou publikace Františka Burdy *O násilí v kultuře*, který se opírá o studie francouzského historika a filosofa René Girarda, a dílo Karla Jasperse *Otázka viny. Příspěvek k německé otázce*.
4. Čtvrtá část práce se bude zabývat rozбором tří současných uměleckých děl, které reflektují události vyhnání Němců. Jedná se o filmové zpracování komiksového příběhu a dvě divadelní představení.
  - 4.1. Prvním reflektujícím dílem je film „Alois Nebel“ režiséra Tomáše Luňáka, který byl natočen podle komiksového románu autorů Jaroslava Rudiše a Jaromíra Švejdíka. Román zobrazuje dopady vyhnání na jemnou lidskou psychiku.
  - 4.2. Druhým dílem je divadelní představení, které umělecky zpracovává historický román spisovatelky Kateřiny Tučkové „Vyhnání Gerty Schnirch“. Stejnomené představení se zabývá osudy Němců vyhnaných z Brna v květnu 1945 a uvádí ho brněnské HaDivadlo v režii Mariána Amslera.
  - 4.3. Třetím dílem je divadelní představení uměleckého souboru Vosto5 „Dechovka“ s podtextem „lidé se mění, dechovka zůstává“ pod režijním vedením Jiřího Havelky. Reflektuje události z května 1945 – „zapomenutý“ masakr Němců z Dobronína a rozruch, který odhalená událost vyvolala v současnosti.
  - 4.4. Poslední část čtvrté kapitoly shrnuje nejpodstatnější společné charakteristiky autorů a jejich uměleckého zpracování tématu.
5. Závěr odpovídá na otázky týkající se významu reflexí aktu vyhnání Němců a shrnuje, jak moc je důležité, že umělci téma otevírají a předkládají k veřejné diskuzi a využívají takové prostředky, které nás podněcují k tomu, abychom se zamysleli a začali se o toto téma zajímat.

2 Pojmové a historické shrnutí

2.1 Terminologie „násilného vyhnání“ Němců

Pro označení hromadných, nucených, násilných transferů německých obyvatel, ke kterým docházelo od května 1945, se používá více pojmů. Nejčastěji užívanými jsou: „odsun“, „násilný odsun“, „vyhnání/vyhánění“, „vysídlení“, „vyhoštění“, „národní očista“. Užívání těchto termínů je často předmětem kritiky a sporů, a to především pro skrytý vnitřní význam těchto pojmů, který často naznačuje, jaké stanovisko zastává jejich uživatel k této historické události.

Oficiální dokumenty z Postupimi a Berlína sice používají anglický termín „transfer“ nebo ruské „peremeščeniye“ (v překladu znamená přemístění), které jsou svým významem spíše neutrální a nemají v podtextu žádný silný emocionálně zabarvený význam, přesto byly používány i výše uvedené termíny, které již naznačují svými konotacemi budoucí možnou problematiku jejich užití.⁴

Používání terminologie je stále živá česko-německá problematika, která ukazuje na nejednotný pohled zúčastněných stran na tyto historické události. Snaha po nalezení termínu, který by dostatečně vystihoval události, ke kterým skutečně došlo, vzbuzuje emoce na obou stranách. Je nutné si také klást otázku, jaké motivace pro používání termínů stojí v pozadí konkrétních aktérů.

V této práci jsou používány termíny „vyhnání“ a „vysídlení“, neboť se domníváme, že svojí významovou podstatou alespoň částečně vystihují to, co se skutečně událo.

2.2 Historický přehled vývoje vztahu Čechů a Němců

Češi a Němci obývali společně území dnešní České republiky více než osm staletí.⁵ Toto společné soužití má tedy hluboké kořeny. Ve 13. století začali v rámci středověké kolonizace přicházet do našich zemí němečtí obyvatelé. Tento proces je označován jako kolonizace „velká“ „vnější“ či „německá“ a byl způsoben převážně velkými ekonomickými změnami, které byly spojeny se středověkou agrární revolucí a urbanizací.⁶ Velkou pobídkou k příchodu nových obyvatel byla možnost získat volnou půdu a rozvíjet se v oblastech obchodu a řemesel v nově zakládaných městech Českého království. Mimo

---

⁴ Srov. BENEŠ, Zdeněk, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 220.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 8.

⁶ Srov. Tamtéž, s. 13.

měst se Němci usazovali převážně v příhraničním pásu, tak jak jim to dovolovaly klimatické a geografické poměry v české kotlině. Touto historickou událostí byly položeny základy souvislého a od té doby trvalého osídlení českého pohraničí Němci.⁷

Samotné etnické označení „Němci“ mělo původně jiný význam, než jak ho vnímáme dnes. Němci byli původním obyvatelstvem vnímáni jako „němí“, neboť mluvili jiným jazykem a nebylo možno se s nimi zpočátku dorozumět. Byli také považováni za cizí lidi, tzv. „cizozemce“.⁸

Během husitství a v následujících staletích se však již označení „Němec“ plně ztotožnilo s pojmem „nepřítel“. Tento negativní postoj byl živěn sociálními a hospodářskými rozdíly i rozdíly v politickém a právním smýšlení. K těmto odlišnostem se na přelomu 14. a 15. století přidává i rozdíl náboženský, přesněji řečeno konfesijní, což pak podporovalo vznik českého nacionálního uvědomování. Již Jeroným Pražský mluví o „ryzím Čechovi“. V této době také vykristalizoval názor, že český národ má být v Českém království „*hlavou a ne ocasem, vždy nadřazen a nikoli podroben, neboť on je tu domácím a nikoli cizím, příchozím*“.⁹ Dalším podstatným důvodem pre-nacionálního vědomí u Čechů byl fakt, že česká země byla zkulturnována a zcivilizována Slovy (nikoliv Germány), a ti také vytvořili na českých územích společnost a stát. Proto se česká země stala vlastní Čechů a ne Němců.

Ústřední událostí 17. století je bitva na Bílé hoře. Utrpěná porážka znamenala konec české samostatnosti a v českém národním vědomí přežívá jako mýtus Bílé hory, a to i přesto, že více než bojem Čechů a Němců byla tato bitva střetem dvou rozdílných státních principů – stavovského a absolutistického.¹⁰

Dalším významným mezníkem ve vývoji česko-německých vztahů byl v 19. století rok 1848. V tomto roce vyvrcholilo vzájemné nepochopení mezi českými a německými politiky, kteří již nechtěli nadále akceptovat českou samostatnou politiku a její program, neboť měli strach z české nadvlády. Češi naopak měli obavy z germanizace.¹¹

---

⁷ Srov. BENEŠ, Zdeněk, *Rozumět dějinám*, s. 12.

⁸ Srov. Tamtéž, s. 17.

⁹ Cit. Tamtéž, s. 21.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 20-24.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 27.

Vznik konfliktu byl spojen s rozmachem národního hnutí obou národů a s ním spojenými politickými programy.¹² V českých zemích se tak utvořily dvě vyhraněné národní společnosti a společné soužití Čechů a Němců se stávalo stále problematičtější.

Ve 20. století byl mezníkem vztahů konec první světové války a s ním spojený zánik Rakouska–Uherska, který vedl k vytvoření pěti nových států, mezi něž patřila i Československá republika. V nově vzniklém státě se zásadně změnila nálada mezi českým a německým obyvatelstvem.

Československo se stalo národním státem a k ostatním národnostem se začalo chovat jako k menšinám. Přestože Němci tvořili okolo 30% obyvatel Československa, stali se taktéž menšinou žijící na území Československé republiky.¹³ S tím samozřejmě souvisela i změna jejich podílu na veřejném dění a politické moci.¹⁴ Němci už nyní nemohli prosazovat právo na sebeurčení a to vyvolávalo jejich odmítavé postoje k nové republice, především v oblastech pohraničí. Nepřítomnost Němců na politické scéně a při budování Československého státu měla veliký vliv na česko-německé soužití.¹⁵ Mnoho českých Němců se se svým postavením nesmířilo a odešlo do zahraničí.¹⁶ I když pocity křivdy nikdy úplně nevymizely, začali se od druhé poloviny dvacátých let Němci s danou situací smiřovat.¹⁷ Česká vláda začala s německými aktivisty hledat kompromisy v rámci společných zájmů a idejí. Němci se dožadovali převážně rovnoprávnosti, zajištění prosperity německého obyvatelstva a spoluúčasti na tvorbě hodnot v československé společnosti.¹⁸

V první polovině 30. let se, především kvůli hospodářské krizi, vztahy Čechů s Němci začaly vyhrocovat.¹⁹ Němečtí obyvatelé nebyli spokojeni se způsobem, jakým Československý stát reagoval na danou situaci, která měla na německé obyvatelé žijící v pohraničí daleko závažnější dopad. I když se stát v rámci protikrizových opatření snažil krizi překonat, nepohlížel při tom na prosperitu menšin a na místa volných zakázek upřednostňoval hlavně české obyvatelstvo.²⁰

---

¹² Srov. Tamtéž, s. 28.

¹³ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, (eds), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*, Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 89.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 81.

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 82.

¹⁶ Srov. Tamtéž, s. 84.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 87.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 85.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 93.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 94, 95.

Roku 1933 se spojily nacionalistické proudy v Sudetoněmecké vlastenecké frontě v čele s Konradem Henleinem. Toto seskupení vytvořilo předpoklady pro sjednocení veškerých německých obyvatel, kteří žili v českých zemích, v tzv. sudetoněmeckví. Hnutí mělo za cíl obhajovat životně důležité zájmy všech Němců, od ČSR požadovalo národnostní vyrovnání a postupně začalo mít k ČSR negativní vztah.²¹ Němci stále více začali prosazovat potřebu vytvoření společné německé identity na základě sudetoněmeckví.

Sudetoněmecká strana vstoupila v dubnu 1935 do volebního boje, který vyhrála, stala se nejsilnější stranou ve státě, sjednocovala všechny vrstvy německého obyvatelstva v ČSR a představovala je jako jeden celek, přestože ne všichni Němci se ztotožňovali s jejími nacionálně socialistickými postoji.²² Vedení strany posilovalo svůj vliv ve státě a postupem času začalo prohlubovat styky s nacistickým Německem. Pro svůj program, který se týkal zejména životních podmínek německého obyvatelstva v ČSR, se snažilo získat podporu na mezinárodní scéně.²³ Předseda strany Konrad Henlein v dopise Hitlerovi z listopadu 1937 vyjádřil své přání, aby k Říši bylo připojeno nejen pohraničí, ale celé území českých zemí. Německy hovořící obyvatelstvo v Československu se v naprosté většině přiklonilo k Sudetoněmecké straně a jejímu programu a tím se tzv. „velkoněmecké“ řešení stalo velmi aktuálním. Kromě ekonomických a sociálních důvodů byla dalším motivem této volby Němců také jejich naděje, že proklamované „nové“ Německo se stane opravdovou velmocí a bude schopno naplnit jejich staré, mnohokrát formulované a roku 1918 opět zmařené ambice na oddělení území s německou převahou od zbytku českých zemí.²⁴

Politická situace se neustále přirostřovala, vyvrcholila Mnichovskou dohodou v září 1938 a následným připojením českého pohraničí k německé říši. Obsazení sudetoněmeckých území bylo u německého obyvatelstva přivítáno s nadšením a Češi se stali téměř přes noc nevídanými, diskriminovanými osobami na území cizího státu. Mnoho Čechů proto raději odešlo do vnitrozemí ČSR.²⁵ Další napětí přišlo v březnu 1939, se vznikem Protektorátu Čechy a Morava jako součástí Německé říše. Němci žijící v protektorátu byli prohlášeni za německé státní příslušníky a s tím se radikálně změnilo jejich postavení.²⁶ Pro Čechy byl Protektorát obrovskou tragédií. Němci znovu získali

---

²¹ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, (eds), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*, s. 95.

²² Srov. Tamtéž, s. 96-98.

²³ Srov. Tamtéž, s. 101.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 103.

²⁵ Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 131.

²⁶ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, (eds), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*, s. 171.

jistotu hospodářské, sociální a politické prosperity.²⁷ Okupace území Čech a Moravy měla zásadní vliv na ideu odsunu sudetských Němců, která se od té doby šířila v povědomí obyvatel českého národa.²⁸

S příchodem okupantů začaly v protektorátu probíhat „očist'ovací akce“, které měly za úkol preventivně zatknout všechny odpůrce nového nacistického režimu. Mnoho Čechů bylo pronásledováno, uvězněno nebo odvečeno do koncentračních táborů.²⁹ Represe Němců začala být směřována na osoby židovského původu, které byly postupně diskriminovány. Na konci září 1941 bylo spuštěno tzv. „konečné řešení židovské otázky“.³⁰ Češi začínali postupně chápat opatření proti židům jako „předobraz“ české budoucnosti. Stupňoval se u nich strach z budoucnosti a obavy o holý život. Z těchto pocitů vyrůstala nenávisť, která vyústila do příprav na odplatu. Ta později započala vyhnáním Němců z českých zemí.³¹

V rámci okupačního režimu probíhala zejména v pohraničí, ale i na ostatním českém území rozsáhlá germanizace ve všech oblastech života, která měla za následek nárůst odporu proti Němcům.³² Obyvatelé Čech a Moravy začali reagovat na německý okupační stav vytvářením domácího i zahraničního odboje.³³ Vůdčí osobností zahraničního odboje byl Edvard Beneš, který mobilizoval obyvatele proti okupačnímu režimu.³⁴ Odbojové struktury živily naděje na obnovení Československa a plánovaly jeho budoucí podobu.³⁵ Vrcholem československého odboje byl atentát na Reinharda Heydricha 27. května 1942, který byl záminkou pro vlnu následných krutostí nacistů: masové popravy, vypálení vesnic Lidice a Ležáky a další vyvražďování nevinných obyvatel.³⁶

S blížícím se koncem války a s narůstajícím strachem z jejího výsledku začaly u německého obyvatelstva narůstat obavy z potrestání a následného vysídlení.³⁷ Strach

---

²⁷ Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 131.

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 116.

²⁹ Srov. ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. s. 173.

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 191 – 192.

³¹ Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 117.

³² Srov. Tamtéž, s. 137-138.

³³ Srov. RANDÁK, Jan a kol, *Dějiny českých zemí*, Praha: Knižní klub, 2011, s. 304. Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 149.

³⁴ Srov. ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. s. 178.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 177.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 182,183.

³⁷ Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 147.

narůstal především u nově příchozích Němců, kteří proto začali postupně od podzimu 1944 odcházet.³⁸

Otázka sudetských Němců začínala být v politických kruzích velmi aktuální na přelomu dubna a května 1945. Nepřátelská až nenávistná nálada, která panovala mezi lidmi i na politické scéně, se začala vyostřovat. Ukončení války znamenalo pro Čechy konec strachu, strádání a teroru a naději na obnovení republiky, ale také touhu po pomstě těm, kteří se na nich provinili.³⁹ Jak by měl samotný proces vysídlení „domácích Němců“ po osvobození skutečně probíhat, nebylo do konce války úplně jasné.⁴⁰

Od dubna 1945 se začaly veřejně prezentovat razantnější názory na řešení německé otázky. Stále nebylo jasno, zda se vyhnání bude týkat jen Němců, kteří se do republiky přistěhovali po roce 1938, nebo všech německých obyvatel, kteří pobývali na československém území a byli považováni za příslušníky německé národnosti.⁴¹

K vyostřování protiněmeckých nálad přispěly i projevy prezidenta Edvarda Beneše, ve kterých zdůrazňoval důležitost radikálního postupu v „německé otázce“. Některé jeho výroky vzbuzovaly v lidech dojem, že umírněnost a shovívavost k Němcům není na místě, a že násilné projevy budou zcela omluvitelné v souvislosti se zvěrstvy páchanými Němci v Druhé světové válce a brutalitou projevovanou vůči českému obyvatelstvu po dobu okupace.⁴²

Dne 12. května 1945 vystoupil Edvard Beneš na náměstí v Brně a ve svém projevu naznačil další program v německé otázce. „*Nyní se dáme hned do práce. A budeme dělat pořádek v městě Brně s Němci a všemi ostatními. Můj program je – a já to netajím – že otázku německou musíme v republice vylikvidovat.*“⁴³ V dalším vystoupení, tentokrát z Prahy, ještě přitvrdil a v promluvě k lidu zdůraznil heslo, kterým by se lidé měli řídit, a to: „*definitivně odgermanizovat naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky*“.⁴⁴ Těmito a dalšími projevy prezident nepochybně přispěl k rozbourání protiněmeckých nálad českého obyvatelstva.⁴⁵

---

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 148.

³⁹ Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 200.

⁴⁰ Srov. ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben - srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování*, s. 77.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 77.

⁴² Srov. Tamtéž, s. 80.

⁴³ Cit. Tamtéž, s. 80-81.

⁴⁴ Cit. Tamtéž, s. 81.

⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 108.

Samotný násilný odsun probíhal ve dvou fázích. Tzv. „divoký odsun“ se započal ihned v prvních dnech po skončení války a k nejtvrdějším zásahům násilného vyhánění Němců docházelo v následujících šesti měsících. V této fázi probíhalo masové nucené vysídlování německého obyvatelstva, přestože pro něj neexistoval žádný jasně stanovený zákonný podklad, ani žádná mezinárodní úmluva, jako tomu bylo u fáze druhé.⁴⁶ Nucené vyhánění bylo organizováno především československou armádou a orgány státní správy.⁴⁷

Druhá fáze násilného odsunu již probíhala na základě podpisu mezinárodní dohody z Postupimské konference ze dne 2. srpna 1945, kde se zástupci Velké Británie, USA a SSSR dohodli na „spořádaném a lidském“ vysídlení německého obyvatelstva z Polska, ČSR a Maďarska. Tyto země byly také vyzvány, aby pozastavily násilné vysídlování Němců do doby, než bude otázka vysídlení detailně prozkoumána. Vyhánění bylo ale v tuto dobu již v plném proudu a československá vláda nereagovala na část tohoto Postupimského dokumentu, a tím ho vědomě porušovala. Nadto tento fakt na mezinárodním poli zamlčovala. Vláda sice souhlasila se spořádaným a humánním charakterem odsunu Němců za dohledu mezinárodní kontroly, avšak nad průběhem započatých násilných odsunů neměla praktickou kontrolu.⁴⁸

Vzhledem k živelnému násilnému vyhánění, především v první fázi, kdy se většinou nevedly žádné evidence vysídlovaných osob, bylo velmi těžké stanovit přesné údaje o počtu vyhnaných Němců. Prameny uvádějí, že celkově bylo v poválečném období takto odsunuto okolo 3 milionů Němců. Ve fázi divokého odsunu bylo, jen do začátku října 1945, vysídleno 700 až 820 tisíc osob, tedy téměř každý čtvrtý z celkového počtu vyhnaných Němců.

Přesná pravidla pro to, kdo smí v českých zemích zůstat a kdo bude násilně vysídlen, neexistovala. Postup byl nekoordinovaný a chaotický. Deportace probíhaly z celého území. Jako první byli vyhnaní lidé, kteří byli přímo spjatí s nacistickým režimem. Dále pak lidé, kteří patřili k německé inteligenci, majetné vrstvy, matky s dětmi a ti, kteří kvůli svému stáří nebo fyzickému stavu nebyli schopní náročné práce.

O vysídlení byli Němci informováni velice krátce před samotným aktem. S sebou si mohli vzít jen malé zavazadlo, které jim bylo ještě před cestou kontrolováno a veškeré cennosti a peníze jim byly zabaveny.

---

⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 94.

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 111, 113.

⁴⁸ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, (eds.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben - srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování*, s. 118.

Přesuny se uskutečňovaly pěšky, železničními transporty, koňskými povozy, nákladními automobily či autobusy. Pochody byly dlouhé, náročné a představovaly vyčerpávající pouť často dlouhou i desítky kilometrů.⁴⁹ Během cesty lidé trpěli nedostatkem jídla a vody, byli vyčerpaní, nemocní a v důsledku toho mnozí nepřežili. Lidé často umírali na následky fyzického násilí ze strany odsouvajících, výjimkami nebyly ani sebevraždy ze zoufalství. Vysídlování nemělo jasnou koncepci, proto často docházelo k organizačním zmatkům a improvizacím.⁵⁰

K nejrozsáhlejším živelným odsunům v první fázi, které proběhly již v květnu 1945, se řadí vyhnání Němců z Orlických hor a Podorlicka a vyhnání většiny německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. – 31. května 1945.⁵¹

Němci byli odsouváni do válkou poničených okupačních zón sovětské a americké armády a do Rakouska. Na těchto územích pro ně nebyly připraveny ani nejzákladnější materiální podmínky a odpovídající zázemí. Lokality, do kterých byli Němci vyháněni, se rychle a beznadějně přepřelňovaly. Například tragický „brněnský pochod smrti“, který absolvovali Němci v květnu 1945, byl z Rakouska navracen zpět a Němci museli zůstat několik týdnů v provizorním táboře v Pohořelicích, kde padlo za oběť epidemii 455 osob. Lidské tragédie se odehrávaly všude, odkud byli Němci vyháněni. Z masakrů, které se podařilo zdokumentovat, byly vzhledem k počtu obětí nejtragičtějšími Postoloprty, kde bylo postříleno celkem 763 osob, Dobšín, kde bylo vojáky povražděno 265 Němců, Moštěnice, kde bylo postříleno 265 osob, včetně 120 žen a 74 dětí, a Ústí nad Labem, kde padlo za oběť masakru okolo stovky německých obyvatel. Mnohé zločiny byly zaznamenány, ale v rámci násilných odsunů se odehrálo i mnoho tragédií, které byly záměrně zlehčovány, překrucovány nebo zůstaly utajovány a jejich skutečná brutální podstata začala vycházet najevo až mnohem později.⁵² Další tragédie se děly při rozsáhlých zatýkacích akcích, které probíhaly na základě sebemenšího podezření nebo udání, kdy skutečné prošetření viny mělo, vzhledem k nedostatku času, nulovou prioritu.⁵³

Do konce roku 1945 mělo charakter živelnosti a improvizace také zabírání a kořistění majetku, který zůstal po vysídlených Němcích. Organizované přidělování domů,

---

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 126.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 127.

⁵¹ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, (eds.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben - srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování*, s. 100.

⁵² Srov. BENEŠ, Z., *Rozumět dějinám*, s. 208-209.

⁵³ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, (eds.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben - srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování*, s. 137.

bytů, podniků a zemědělské půdy, které zůstávaly k dispozici, probíhalo až později, ve druhé fázi. V první fázi se také projevil zjištěný charakter odsunu. Odsouvání byli nepotřební. Ti, co mohli být nějak užiteční, směli přechodně zůstat na pomocné práce u nových majitelů svých nemovitostí nebo byli soustředěni v pracovních táborech a přidělováni na práce podle potřeby.⁵⁴

Idea vysídlení německého obyvatelstva vznikala z potřeby vyřešit po válce národnostní otázku v Československu, protože německá menšina představovala, vzhledem k válečným útrapám a protektorátnímu teroru, velmi rizikový prvek. Tato myšlenka se zrodila již v počátcích exilového i domácího odboje a radikalizovala se s narůstající německou expanzí a s ní spojeným utrpením. Londýnský zahraniční exil získal pro tuto ideu během války zásadní podporu spojenců, bez níž by její uskutečnění nebylo možné. To, že nakonec průběh vyhnání měl jiný charakter, než bylo dohodnuto v Postupimi, bylo způsobeno zejména tím, že masivní německý útlak českého obyvatelstva v „Protektorátu“ vyvolal ve společnosti potřebu rychlé a násilné odvety. V důsledku toho byl průběh vyhnání spontánní a nediferencovaný a tyto kruté a tragické události ovlivňovaly vztahy Čechů a Němců v následujících mnoha desetiletích a mnohdy se s nimi vyrovnáváme dodnes.⁵⁵

Poválečné vztahy Čechů a Němců byly jednoznačně definovány událostmi jejich násilného vyhnání. I přes chaotickou evidenci vyhnáných Němců a nemožnost přesných statistik je evidentní, že z významné třímilionové německé menšiny, žijící na území Československa, zbyl jen zlomek. K roku 1950 žilo v ČSR už jen 1,3% německých obyvatel.⁵⁶ Mezi těmi, kdo mohli zůstat, byli pouze vybraní Němci ze smíšených manželství, vybraní antifašisté, německy mluvící Židé, kteří původně měli být také součástí vysídlení a dále lidé profesně nepostradatelní (např. horníci, pracovníci v zemědělství, strategickém průmyslu, úředníci). I těmto vybraným Němcům však byla omezena práva, tudíž na ně nebylo pohlíženo jako na rovnocenné.

Vývoj vztahů s Němci žijícími v okupačních pásmech západních mocností (později SRN) významně ovlivňovala orientace Československa v rámci socialistického bloku, kterému jednoznačně udával politický směr Sovětský svaz. Pod stejným diktátem se ocitl také nově vzniklý stát NDR. Situace se dále komplikovala postupným uzavíráním hranic do západní Evropy. Pokud se týká interpretace otázky vyhnání Němců, tak byla tlumočena

---

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 124, 125, 187.

⁵⁵ Srov. RANDÁK, Jan a kol. *Dějiny českých zemí*, s. 318.

⁵⁶ Srov. STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, s. 367.

v tom smyslu, že tento akt „odsunu“ nebo „vystěhování“ byl uznán jako historicky nutný a zcela oprávněný. Konkrétní fakta o událostech, která se nehodila do oficiálně předkládaného obrazu odsunu jako mezinárodně dohodnuté a schválené akce, však téměř pokaždé chyběla. Především zmínky o projevech násilí, aktech brutality a bezpráví byly zamlčeny.⁵⁷

Němci však akt svého vyhnání definovali jako násilí a historické bezpráví. Takto ho také líčili a od počátku se dožadovali správné interpretace. V roce 1950 vzniklo Sudetoněmecké krajanské sdružení, tzv. Sudetendeutsche Landsmannschaft. Tento spolek ve svých aktivitách zastupuje Němce, kteří byli ze Sudet nuceně vyhnáni, dožaduje se nepokřivené interpretace historie a také upozorňuje na přehlížené sporné momenty ve vývoji česko-německých vztahů.⁵⁸

V roce 1973 byly opět navázány vztahy s Německem (SNR), když obě strany podepsaly tzv. Pražskou smlouvu, ve které uznaly Mnichovskou dohodu jako neplatnou, uznaly nedotknutelnost svých hranic a zřekly se násilí.

Mezníkem ve vývoji vztahů mezi Čechy a Němci byl rok 1989, kdy se na české straně otevřel prostor pro reflexi poválečného řešení „německé otázky“. Ještě před svým zvolením prezidentem republiky vyjádřil Václav Havel politování nad osudem Němců, který označil za „něco zlého, co bylo odplatou za předchozí zlo“. Česká veřejnost však nebyla po letech komunistické propagandy připravena na otevření této otázky, natož pak na kritické přehodnocení, či uznání svého dílu provinění, a tak se Václav Havel musel ještě omluvit české veřejnosti za předchozí omluvu Němcům.⁵⁹

Skutečným mezníkem ve vývoji poválečných vztahů bylo uzavření tzv. Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji v lednu 1997, kdy obě strany prohlásily, že jsou si vědomy své odpovědnosti za vývoj česko-německých vztahů. Německá strana přiznala odpovědnost Německa za roli v předválečných událostech, které vedly k Mnichovské dohodě, následnému rozbití Československa a obsazení pohraničí. Německá strana vyjádřila politování nad utrpením a křivdami, které Němci způsobili českému lidu svými zločiny. „*Německá strana si je vědoma, že nacionálněsocialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro*

---

⁵⁷ Srov. ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*, s. 222.

⁵⁸ Srov. KUČERA, Ondřej. *Sudetoněmecký landsmannschaft – historie, struktura, cíle* [online]. Glosy.info, 2. srpen 2004. [2015-11-22]. Přístup z: <http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile/>.

⁵⁹ Srov. ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. s. 229.

*poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení. [...] Česká strana lituje, že poválečným vyháněním, jakož i nuceným vysídlením sudetských Němců tehdejšího Československa, přivlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a to i s ohledem na kolektivní charakter přisuzování viny. Zejména lituje excesů, které byly v rozporu s elementárními humanitárními zásadami i s tehdy platnými právními normami a nadto lituje, že bylo na základě zákona č. 115 z 8. května 1946 umožněno nepohlížet na tyto excesy jako na bezprávné a že následkem toho nebyly tyto činy potrestány.*⁶⁰ Obě strany se shodly na tom, že co se stalo, patří minulosti, a proto zaměří své vztahy bezvýhradně na budoucnost. Prohlásily také, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami z minulosti.⁶¹

Na oficiální vyjádření obou zúčastněných zemí k poválečným událostem se čekalo velmi dlouho. Přestože obsah dohody má velmi věcný a smířlivý charakter, zdá se, že očekávané vyjasnění a klid do vztahů mezi Čechy a Němci dohoda nepřinesla. Ve veřejných diskuzích na toto téma, pokud jsou otvírány, to vypadá spíše tak, jako by její účastníci obsah dohody ani neznali nebo ho nebyli ochotni akceptovat. A tak je toto téma stále citlivé na české i německé straně.

---

⁶⁰ Cit. Velvyslanectví České republiky v Berlíně, Česko-německá deklaráce o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji [2015-11-19]. Přístup z:

http://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html.

⁶¹ Srov. [2015-11-19]. Přístup z:

http://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html.

3 Kolektivní vina a obětní beránci

K pochopení příčin, které vedly k vyhnání Němců po roce 1945, je třeba se z filozofického hlediska hlouběji podívat na skutečnou podstatu násilí tak, jak ji definuje René Girard, a také na otázky viny a kolektivní viny, jak o nich hovoří Karl Jaspers. Myšlenky obsažené v dílech autorů týkající se násilí a viny nám pomohou pochopit, proč následně došlo k falešné interpretaci vyhnání Němců a k tak výrazné neochotě porozumět těmto událostem a následně je přijmout.

Mohlo by se zdát, že není možné, aby lidé, kteří se stali oběťmi utrpení v okupačních a válečných letech, mohli v sobě probudit touhu podílet se na novém násilí a utrpení dalších lidí. Jak je možné, že se to stalo skutečností? Vysvětlení může nabídnout teorie vzniku násilí v kultuře od filosofa René Girarda.

K porozumění násilí, které je bezesporu rozšířeným sjednocujícím kulturním prvkem společností a komunit, je třeba odhalit nevědomé mechanismy, které tyto kultury utvářejí.⁶² Žádný člověk žijící ve společnosti nejedná autenticky jen sám za sebe, ale jeho myšlení a činy jsou zásadně ovlivněny právě společností, ve které žije. To platí ve všech sférách lidského konání, násilí nevyjímaje.⁶³

„Girard chápe kulturu jako sled do sebe zapadajících a generativně závislých skutečností, jejichž hybnou silou je mimetismus, nápodoba.“⁶⁴ Člověk, jako subjekt v kultuře, ve snaze získat pozornost svého vzoru, tj. jiného člověka, kterého obdivuje a po jehož obdivu sám touží, má tendenci tento svůj vzor napodobovat.⁶⁵ Nápodobou chování a jednání dojde k tomu, že subjekt a vzor se začnou sami sobě podobat, až je tato podobnost začne obtěžovat. Začnou mít potřebu se od sebe odlišovat a vymezují se jeden vůči druhému. Tím vzniká napětí a jejich potencionální soupeření „kdo z koho“, tzv. mímetická rivalita.⁶⁶ Pokud ve společnosti nejsou stanovena jasná pravidla mezi subjekty a vzory, může se potencionální konflikt rozvinout až do otevřeného násilného konfliktu. Pro zvládnutí jednotlivých konfliktů a následně vznikajících společenských krizí se ve společnosti postupně vytvořil mechanismus, kterým se přesměruje toto vzniklé násilí na nějakého vybraného konkrétního jedince nebo skupinu lidí. René Girard ho nazval mechanismem obětního beránka. Konkrétní obětní beránek je označen za příčinu vzniklé

---

⁶² Srov. BURDA, František, *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*, Ostrava: Moravapress, 2013, s. 8.

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 9.

⁶⁴ Cit. Tamtéž, s. 12.

⁶⁵ Srov. BURDA, František. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*, s. 12.

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 24.

krize a má se za to, že jeho potrestáním, tzv. „rituálním usmrcením“, může být tato krize vyřešena.⁶⁷

Vznikajícímu otevřenému násilí dnes brání stát vytvořením systému zákonů a institucí, které mají nad vyhrocenými konflikty kontrolu. Avšak v době nestability státního zřízení a v době mezních krizových situací tato kontrola často ztroskotává.⁶⁸ Na konci 2. světové války byl československý státní společenský systém natolik destabilizován, že nebyl schopen ani ochoten k aktivní kontrole nenávisti a násilí, které narůstaly během války a vyvrcholily na jejím konci. Naopak, k násilí prostřednictvím svých představitelů dokonce aktivně vyzýval. Mechanismus vyhledávání obětního beránka za všechna vytrpěná příkoří a újmy byl naplno spuštěn.

Girardovy stereotypy perzekučního označování byly na konci války dodržovány v plném pojetí. Obětní beránek byl dostatečně identifikován samotnou porážkou Němců, kteří mohli v očích „vítězů“ za všechno zlo, i za to, které si lidé mezi sebou napáchali sami, bez ohledu na válečný stav. Němci mohli být bez dalšího prokazování viny obětováni. O tom, že ne všichni Němci byli vinni, se nediskutovalo. Obvinění vznášená anonymním davem vedla k „*neudržitelnému běsnění kolektivního násilí*“.⁶⁹ V této době „*mimetické uchvácení davu ústí do kolektivní posedlosti*“⁷⁰ po trestu. Kolektivní pohoršování „vítězů“ nad tím, že by snad někteří „Němci“ mohli být nevinní, vyvolávalo odpor a nevoli. Také „preferenční znak snadné zranitelnosti“ oběti byl využit v plné míře. Ženy, děti, staří, nemocní a nepotřební lidé byli obětováni v první řadě. Silným a schopným byla „dána šance“ částečně odčinit svou vinu prací.

Pravda o nevině obětí neměla vyjít nikdy najevo, byla systematicky zamlčována a upravována podle potřeby. Tato zamlčování a falešné interpretace se týkaly nejen nevinny obětí, ale i násilných prostředků a způsobů, kterými byly lidé trestáni. Platilo, že žádná oběť nebyla dostatečná k odčinění viny, neboli jakákoliv oběť byla možná a předem schválená.

Oběti nebyly vnímány jako oběti, ale jako lidé, kteří byli na základě své viny odsouzeni právem.⁷¹ Neboť oni všichni přece patřili k Němcům a všichni Němci byli vinni už jen tím, že byli Němci. Kolektivně. Bez rozdílu. Uplatnění kolektivní viny je další

---

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 13.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 18.

⁶⁹ Cit. Tamtéž, s. 26.

⁷⁰ Cit. Tamtéž, s. 30.

⁷¹ Srov. BURDA, František. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*, s. 27.

z nesprávně pochopených aspektů viny a bohužel vedlo k dalším nespravedlnostem provázejícím vyhnání Němců.

Podle Karla Jasperse byla politická odpovědnost Němců jednoznačná. Byli příslušníky německého státu a jako jeho občané byli spoluvinní za následky činů, které vznikly z rozhodnutí tohoto státu. Byli spoluvinní za vznik režimu, který vyvolal 2. světovou válku a páchal zločiny. Tato politická odpovědnost je nesporná a v tomto smyslu také kolektivní. Tato kolektivnost má však podle K. Jasperse svoje omezení. Není možné obviňovat stejným způsobem i ve smyslu kriminální, morální a metafyzické viny. Každý jednotlivý Němec nemůže být vinen za každý spáchaný zločin během okupace a války. Nelze postihovat celý národ za jednotlivé zločiny. Za ty může být potrestán pouze jednatel, ať už je prováděl sám nebo v kolektivu se spolupachateli. Také morální a metafyzickou vinu nelze přisuzovat kolektivu. Protože příslušníky německého národa byli přeci i lidé, kteří s režimem nesouhlasili, bránili se mu a aktivně proti němu vystupovali. Každý sám si musí odpovědět, do jaké míry trpěl politickou realitu jen proto, aby nepřišel o své výhody. Do jaké míry poslouchal a činil ze strachu. Do jaké míry režim aktivně podporoval a pomáhal ho vytvářet. Do jaké míry nečinně přihlížel, když byly páčány zločiny. Je mnoho takových otázek a na žádnou z nich nelze odpovědět kolektivně. Tyto otázky si musí ve svém svědomí zodpovědět každý sám. Nelze nikoho násilím přinutit, aby se cítil morálně vinen.⁷²

Je „nesmyslné obviňovat nějaký národ jako celek“⁷³, „národ nelze učinit individuem, národ nemůže být zločincem, nemůže jednat mravně nebo nemravně, to vše je možné jen v případě jednotlivců. Posuzování v kategorii národa je vždy nespravedlivé a má za následek to, že člověk jako jedinec je zbaven důstojnosti.“⁷⁴

„Myšlení, které vidí, charakterizuje a posuzuje lidi jako kolektivy, je neobyčejně rozšířeno.“⁷⁵ To, že příslušníci nějakého národa nebo skupiny mají společné typologické charakteristiky, automaticky neznamená, že bychom prostřednictvím těchto typických znaků mohli poznat každého jednotlivce. Tento mylný předpoklad v posuzování lidí vede ke způsobu myšlení, které vyvolává vzájemné nenávisti celých národů a lidských skupin. Tento způsob uvažování využili také nacionální socialisté v Německu pro svoji nacistickou

---

⁷² Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*, s. 37, 50.

⁷³ Cit. Tamtéž, s. 38.

⁷⁴ Cit. JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*, s. 39.

⁷⁵ Cit. Tamtéž, s. 38.

propagandu. V hlavách Němců jako by již neexistovali jednotliví lidé, ale pouze kolektivy, nad které je třeba se nadřazovat, a které je třeba nenávidět a zlikvidovat.⁷⁶

Jaspersovo ve své době kontroverzní dílo *Otázka viny* vyšlo v Německu již v roce 1946, tedy jako velmi rychlá reakce na proběhlé válečné události. Ve svém díle se obrací k Němcům a „jejich německým otázkám“. Ale jeho teoretická východiska o vině prakticky osvětlená na německé otázce mohou být univerzálně použita na jakékoli selhání člověka, zejména v mezních situacích. Lze v nich najít poučení, vysvětlení pro tragédii, která se stala i Čechům. Nepřiznanou národní tragédii, kterou bylo násilné vyhnání Němců po roce 1945. Tragédii, kterou jsme si jako národ v plné míře ještě nepřiznali, neuvědomili a tudíž ani nenalezli cestu, jak se posunout dál. Jistě u nás existují skupiny lidí, které mají v této otázce jasněji, ale jako národ jsme ji ještě zřejmě nepochopili. Máme však stále ještě šanci. K pochopení nám může pomoci i reflexe těchto událostí v soudobém umění. Mnoho autorů, kteří nemají osobní zkušenost s těmito událostmi, velmi instinktivně a jasně chápe otázky viny ve smyslu Jaspersova pojetí.

---

⁷⁶ Srov. Tamtéž, s. 38.

4 Interpretace vybraných soudobých českých uměleckých děl reflektujících vyhnání Němců po roce 1945

K rozboru jsem vybrala díla autorů, o kterých jsem z médií měla povědomí. Věděla jsem, že byla oceněna na uměleckém poli a úspěšná byla i u čtenářů či diváků. Při interpretaci děl bylo postupováno podle metodologie Jana Hojdy, která je uvedena v publikaci *„Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace“*. Cenné zkušenosti a poznatky, použité při interpretaci, jsem čerpala také z přednášek a seminářů předmětů *„Úděl člověka ve filmu a literatuře 20. století“* a *„Proměny života ve světovém filmu“*, které byly vedeny Janem Hojdou.

4.1 Alois Nebel

Film Alois Nebel je natočen podle stejnojmenné kreslené románové trilogie, která vyšla mezi lety 2003–2005. Dílo autorů Jaroslava Rudiše (nar. 1972) a Jaromíra Švejdíka (nar. 1963) je považováno za první komiksový román pro dospělé v moderní české historii. Filmové zpracování vznikalo v letech 2006–2011 v režii Tomáše Luňáka (nar. 1974). Bylo vytvořeno ojedinělou, u nás pro celovečerní film poprvé použitou metodou rotoskopie – reálně natočené záběry jsou ve studiu dodatečně animací upravovány tak, že jsou překreslovány jednotlivé filmové rámečky, které obsahují hraný záznam.

Hlavní roli Aloise Nebela ztvárnil vynikající herec Miroslav Krobot, který svou výraznou osobností dodal filmu tempo a řád, jak uvedl autor díla Jaroslav Rudiš.⁷⁷ Další hlavní postavy ztvárnili Karel Roden, Alois Švehlík, Leoš Noha, Marie Ludvíková a Tereza Voříšková.⁷⁸

Důvody, které vedly autory románu k rozhodnutí zasadit děj příběhu do prostředí nádraží v Jeseníkách, byly osobní. Jaromír Švejdík pochází z Jeseníku a strýc Jaroslava Rudiše sloužil na železnici v Sudetech. Oba autory zajímalo, čeho všeho byla dráha v minulém století svědkem a jaká historie nádražími projížděla. Byly to samozřejmě i události 2. světové války a odsouvání německého obyvatelstva po válce. Podle autora Jaroslava Rudiše je jejich generace první generací, která se na události vyhnání Němců dokáže dívat bez předsudků a bez silné citové angažovanosti. Sám říká: *„Jsou to události,*

⁷⁷ Srov. [2016-8-24]. Přístup z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350903296-film-o-filmu-alois-nebel/21151212070/>.

⁷⁸ Srov. [2016-8-24]. Přístup z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10201964112-alois-nebel/>.

*keré jsme sami neprožili, temná minulost, která vylézá z pod koberce, kam byla zametena. Temný je i příběh Aloise Nebela, který je nucen tyto události znovu prožívat.*⁷⁹

Česká premiéra byla 20. září 2011 v kině Pohoda v Jeseníku. Byla to první filmová projekce po festivalu v Benátkách, kam byli tvůrci se svým filmem pozváni. Film byl také uveden na festivalu v Torontu a v roce 2011 byl Českou filmovou a televizní akademií vyslán do nominací na Oscara v kategorii nejlepší cizojazyčný film. V roce 2012 získal čtyři České lvy.⁸⁰

Porozumění ději filmu vyžaduje velkou účast diváka, který si do něj může promítat svá vlastní pochopení dějinných událostí. Může do děje projektovat vlastní pocity a významy toho, co se skutečně událo. Pro takto působivě vytvořená díla ještě více platí skutečnost, že v okamžiku, kdy se dílo octne v očích diváka, patří již jen jemu.

Děj filmu se odehrává převážně v Jeseníkách, vyprávění začíná na podzim roku 1989. V této době se začínají odvíjet paralelně příběhy dvou hrdinů, Aloise Nebela a „Němého“. Ti jsou spojeni vztahem k osobě Dorotky, která je v životě významně ovlivnila. Pro hlavního hrdinu Aloise Nebela byla v raném dětství chůvou a náhradní matkou, pro „Němého“ byla matkou skutečnou.

Hlavní hrdina Alois Nebel je výpravčí ve stanici Bílý Potok, kde žije celý život. Svou profesi zdědil po otci a život na dráze je mu vším. Jeho samotářský život velmi ovlivňují polovědomé výjevy připomínající události, které se udály v raném dětství. Tyto retrospektivní vhledy nás zavádějí na konec druhé světové války, kdy byli z našeho území vyháněni Němci. Jednou z nich byla i Dorotka, mladá dívka, která se o Aloise starala po smrti jeho matky. V Aloisově mysli zůstává nezpracované trauma z tohoto nepochopitelného odchodu drahé osoby.

Alois je zcela oddán své profesi výpravčího. Jeho život je den po dni stejný. Výhybkář Wachek využije Aloisovy duševní slabosti a nechá ho zavřít do blázince, aby získal jeho postavení. V blázinci se Alois blíže seznámí s „Němým“, který sem byl odvečen z nádraží na udání Wachka. „Němý“ je mučen, ale přes veškerý tlak svou identitu neprozradí a zůstává tak obestřen tajemstvím. Z blázince utíká. Jedinou postavou, která si v příběhu postupně uvědomuje jeho identitu, je Wachkův otec. Ten se v mládí ucházel o Dorotku a nechtěl se smířit s jejím odchodem v rámci odsunu. Při transportu chladnokrevně zastřelil jejího muže, zařídil, aby neodjela, odvedl ji a následně znásilnil. O

⁷⁹ Srov. [2016-8-24]. Přístup z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10288245495-nadrazi-aloise-nebela/210542151150003>.

⁸⁰ Srov. [2016-8-24]. Přístup z: <http://www.aloisnebel.com/36/alois-nebel-scenicky-komiks/>.

těchto událostech, které se staly po 2. sv. válce, i o tom, že Dorotka porodila syna a následně s ním odešla, se dozvídáme z polovědomých vizí a mlhavých vzpomínek Aloise Nebela. Když pominou důvody držet Aloise v blázinci a vrací se domů, zjišťuje, že byl propuštěn a pracovní pozici i byt obsadil Wachek. Nemá kam jít a vydává se situaci řešit na ústředí drah na Hlavní nádraží v Praze. Tam se stává bezdomovcem a cítí se „ztracen“. Naštěstí se seznámí s toaletářkou Květou, která po smrti manžela hledá spřízněnou duši a pomůže mu v Praze přečkat Vánoce. Alois nakonec odjíždí zpátky do Bílého Potoka, podaří se mu u dráhy zase získat práci a bydlení v nádražním domku na samotě. Rozhodne se začít nový život, spálí staré výtisky jízdních řádů, jejichž předčítání mu v životě přinášelo jistotu a uklidnění. V domku se setká s „Němým“, nechá ho u sebe, aby se ukryl. „Němý“ podle fotky nad umyvadlem poznává, že Alois je dítětem, o které jeho matka pečovala před tím, než se narodil.

Závěrečná scéna příběhu se odehrává za prudkého lijáku, kdy se „Němý“ setká se svým otcem a zabije ho, aby pomstil napáchané zlo – zmařený život matky i svůj. Rozvodněný potok smyje spáchaný zločin a zároveň odplavuje dosavadní smutný život Aloise Nebela. Za Aloisem přijíždí Květa a on se poprvé v příběhu usměje.

Alois Nebel je samotář, poctivec, ve službě je důsledný. Žije v uzavřeném světě, který se točí okolo jeho služby výpravčího v železniční stanici. S vlaky a železnicí je svázán „osudově“. Na železniční stanici se narodil, vyrůstal v ní a zde se také odehrálo jeho zásadní životní drama. Je neustále ožíváno jeho polovědomými retrospektivními vhledy na události, které se odehrály v roce 1945 i v letech následujících. Výjevy z této doby provázené krutostmi a násilím ho neustále pronásledují. V doslova „mlhavých vzpomínkách“ pravidelně ožívá dávný příběh s otevřeným koncem. Přes veškerou snahu se mu nedaří příběh uzavřít.

Alois je „jiný“ a stává se tak snadnou obětí pro své okolí. Životním zlomem je jeho pobyt v blázinci. Z jedné strany nespravedlivý a nesmyslný zásah do jeho života, z druhé je to možnost začít žít jinak a vyřešit své, více než čtyři desetiletí trvající trauma. Spáchané zlo se pro něho paradoxně stává dobrodiním.

Josef Wachek ml. je ve svém životě stále „malý hošík“, který se nevymanil z vlivu svého despotického otce. Žije tak, aby otce „nerozzlobil“, chce se mít dobře a řídí se zásadou „účel svěť prostředky“. Staví se jako přítel, ale je sobecký a vypočítavý. Přizpůsobí se vždy a všude, ve svůj prospěch dokáže zvrátit každou situaci. Nešťítí se

ničeho a tak skvěle prosperuje. „Kšeftuje“ s ruskou posádkou a pro své známosti s představiteli režimu je velmi nebezpečný.

Wachek st. patří k přísluhovačům režimu, který silou ovládal každou situaci, která mohla být potencionálně hrozbou pro jeho dobře zaběhnutý život. Za maskou slušného člověka se skrývá násilník a chladnokrevný vrah. V řešení problémů násilím se vyžívá, ovládnání druhých ho těší a svých činů nikdy nelituje. Při setkání se svým ztraceným synem poprvé ve svém životě projeví lidskost, a to mu stane osudným.

Květa po smrti muže hledá pro svůj život spřízněnou duši. Pro Aloise je nadějí na změnu a novou kapitolu života, ve které už nebude sám.

Postavy příběhu svůj život přežívají bez větší energie, jakoby jim něco bránilo pustit se do života naplno.

Základním tématem filmu je dopad násilného vyhánění Němců na životy lidí, kteří zůstali. Z příběhu je patrné, že to nebyla jednorázová, snadno zapomenutelná akce, ale že její vliv přetrvává. Bude nás ovlivňovat, vědomě či nevědomě, dokud nedojde k přijetí a pochopení toho, co se skutečně stalo.

Tomuto závažnému, pochmurnému tématu odpovídají i výrazové prostředky. Použité motivy ukazují na nevyřešené téma a neochotu tyto události jakkoliv znovu otevírat.

Ústředním motivem je mlha, která zahaluje vše konkrétní a znemožňuje pochopení. Neustálá nepřízeň počasí – sníh, vánice, vichřice, bouřky, záplavy podporují celkovou otupělou náladu společnosti, která nechce nic řešit.

Motivy kolejí a stále příjíždějících vlaků nezvratně propojují přítomnost s minulostí, před kterou nelze utéci, ani se schovat.

Neschopnost vystoupit z nevyřešeného a nevyřčeného traumatu podporují motivy stereotypního života a návyků hlavního hrdiny. Nejvýraznějším z těchto motivů je memorování jízdnicích řádů, které představují strnulost života. Jakýkoliv osobní vliv a zásah do přesné „linky jízdnicích řádů“ je nežádoucí a předem vyloučen jako porušení pravidel. Alois se cítí být tímto řádem ochraňován a netuší, že je jeho obětí.

Stereotypy ho provázejí v každodenním životě. Ráno vstane, oblékne uniformu, přichází do práce, obstará předepsané úkony, obstará kocoura, posedí u piva s domnělými přáteli, odchází domů, memoruje jízdnicí řády a oddává se snění v mlze. Vytržením ze stereotypu je příchod Němého a jejich společné setkání v léčebně. Zde sice pokračují další

stereotypy, ale toto setkání je zároveň předzvěstí něčeho, co přinese do Aloisova života změnu.

Motivem podporujícím otupělost je neustále kapající kohoutek na nástupišti, přestože ho pravidelně utahuje, aby zabránil přetečení umyvadla. V okamžiku, kdy je Alois odvážen do ústavu, ztrácí nad kapající vodou kontrolu, umyvadlo se naplní a přeteče. Stejně tak i v jeho životě je jedna kapitola dovršena a další se otevírá.

Kontrastující motivy nevinnosti a krutosti jsou prostoupeny celým příběhem. Samotné zpracování filmu v barvě černobílé je toho příkladem. „Bílá nevinnost“ v podobě vloček, sněhu a sněženek kontrastuje s „krutou černou“ – tmou, zbraněmi, bouří, deštěm a záplavami. Dramatické scény odehrávající se v noci na bílém sněhu demonstrují černobílý pohled společnosti na události, ke kterým není ochotna zaujmout žádný přístup.

Skryté i otevřené násilí se prolíná celým dějem příběhu. Násilí v podobě falešného kamarádství Aloisova spolupracovníka Wachka připravuje Aloise o důstojnost. Wachkovo „kšeftaření“ s ruskou posádkou a spolčování se s orgány státní moci, vzájemné poskytování nejrůznějších výhod je obrazem arogance moci. Přítomnost ruské posádky a noční přesuny vojenské techniky evokují, že pořádek je nutno udržovat násilnou cestou. Násilí ve slovech i činech je vyjadřovacím prostředkem pro jednání mnoha postav.

Proti násilí stojí nenásilný až apatický životní postoj Aloise. Nemluví, neodporuje, neprotestuje, neuráží.

„Němý“ není jen němý, tajemný a nebezpečný tím, že nemluví a nedá se zjistit, s jakým úmyslem přišel. Je skutečně němým svědkem dávných událostí a svým příchodem tyto události znovu oživuje. S „Němým“ přichází i „němé svědectví“ – fotografie, která je pro zúčastněné předtuchou, že věci se budou měnit.

Minulost se nikdy nevyřeší tím, že roky uplynou, to je hlavní poselství příběhu Aloise Nebela. Ani pomsta, ani sebetřýznění nejsou pro nikoho vysvobozením. Vlaky sice minulost „odvážejí“, ale ta se po kolejích bude vracet zpět, dokud lidem neotevře oči a nedojde k jejímu přijetí, pochopení a poučení.

Název filmu „Alois Nebel“ obsahuje další symboliku: Nebel – německy mlha – vše zahaluje, je symbolem stagnace, naproti tomu nebel čteno pozpátku znamená leben – německy život – ten dává naději na probuzení a pohyb vpřed.

4.2 Vyhnání Gerty Schnirch

Divadelní hra Vyhnání Gerty Schnirch je zinscenovaná podle stejnojmenné knihy mladé spisovatelky Kateřiny Tučkové (nar. 1980). Ústředním tématem románu jsou dramatické události z konce druhé světové války, které se týkají vyhnání německého obyvatelstva z Brna a ukazují, jak posléze ovlivňovaly život hrdinů příběhu.

Kateřina Tučková byla za svou knihu oceněna čtenářskou cenou Magnesia Litera. Inspiraci pro knihu získala v době, kdy se přestěhovala do Brna. Jak sama uvedla „*bydlela jsem v ulici, kde dříve žilo mnoho německých nebo smíšených rodin, na fasádě domu jsou stále krátery po kulkách a je tedy pravděpodobné, že lidé, které vyhnání postihlo, chodili po dláždění naší ulice, po schodech našeho domu a možná žili i v mém bytě*“.⁸¹ Události, které se odehrály v Brně na konci války, se jí v tomto smyslu bytostně dotýkají. Materiály pro tvorbu získala od historika Davida Kovaříka, který se tématem vyhnání zabývá na AV ČR. Dozvěděla se od něj další podrobnosti o transportu a celé této historické události. Podklady pro knihu velmi pečlivě prostudovala. Četla korespondenci vysídlených osob, dobový tisk, porevoluční publikace, které tuto událost interpretují, knihy o osvobození Brna a mnoho dalších materiálů. Mluvila s řadou pamětníků, z jejichž vyprávění dokázala načerpat nejen fakta, ale i atmosféru. Na její prosbu David Kovařík zrekonstruoval přesnou trasu „pochodu smrti“ a spolu s ní absolvoval třicet kilometrův noční pochod z Brna do Pohořelic. Tato osobní zkušenost velmi ovlivnila její práci na knize.

Podle autorky se jedná o historický román. Samotná postava Gerty je smyšlená. Některé příběhy, které prožívá, jsou složeny z příběhů pamětníků, jiné se vůbec nestaly. Ale historická fakta, která román dokreslují, jsou skutečnou historickou realitou.⁸²

Děj začíná v předválečné době v česko-německé rodině Gerty Schnirch, která je hlavní hrdinkou příběhu. Dospívající Gerta je vtažena do dějinných válečných událostí a ve velmi raném věku musí zaujmout postoj ke společenskému dění. Její náhled na celou situaci je ovlivněn dvěma faktory. Matka je Češka, empatická, se silným sociálním a vlasteneckým cítěním a svými postoji silně působí na Gertino vnímání světa. V protikladu k těmto hodnotám stojí otec – Němec, obdivovatel Hitlera a jeho nacionalistické ideologie. Na svou stranu získal i Gertina bratra Fridricha. Tyto dva zcela odlišné postoje způsobovaly v Gertině dětské duši zmatek, neboť stály proti sobě jako zcela nesmiřitelné. Gerta začíná mít poměrně brzy jasno, co je její prioritou. Ne vždy je schopna rozeznat zřůdný vliv hitlerovské propagandy a snahy ovládnout všechny vrstvy obyvatel. Názorově

⁸¹ Cit. [2016-9-15]. Přístup z: <http://www.katerina-tuckova.cz/autorka-o-knize.html>.

⁸² Srov. [2016-9-15]. Přístup z: <http://www.katerina-tuckova.cz/autorka-o-knize.html>.

nevyhraněné děti a dospívající byli jejich snadnou kořistí. Gerta například svému začlenění v organizaci „Svazu německých dívek“ nepřikládala žádný negativní význam, na rozdíl od matky, která zhoubný vliv viděla a obávala se ho. Maminka byla její jedinou oporou, ale nedokázala ustát ovzduší nenávisti v rodině a předčasně zemřela. Kromě přítele Karla nemá Gerta nikoho, kdo by jí pomohl snášet otcovu despotickou povahu a nacistické projevy bratra. Fridrich odchází na frontu, otec se hroučí a propadá alkoholu, až dojde k rodinné tragédii – znásilní vlastní dceru. Těhotná Gerta přichází o Karla. Těsně před koncem války porodí dceru Barboru.

Po osvobození Brna se naplno rozpoutají protiněmecké vášně, které byly podporovány prohlášeními oficiálních představitelů vlády Československa. Eduard Beneš ve svém projevu jasně vyzývá k přísnému potrestání Němců, a to bez rozdílu viny. Vyhláškou z 13.5. 1945 byli z města vyvedeny německé ženy, děti, starci a muži pod patnáct let.

Autorka pokračuje popisem nevýslovných utrpení spojených s pochodem z Brna do tábora v Pohořelicích. Uvádí nás do prostředí v obci Perná, kam byly Gerta a její spoluputovnice umístěny jako pracovní výpomoc. Pro Gertu a Barboru se toto dočasné řešení nakonec změnilo na dlouhodobé. V Perné prožila několik let pod ochranou starousedlice Zipfelové. Později ji vyhledal Karel, její dávná nenaplněná láska, a pomohl jí získat vlastní bydlení a práci v Brně. S Karlem se dostává do sporu o to, jak probíhalo vyhnání Němců z Brna. Oficiální zprávy o obětech se zásadně liší od Gertina příběhu. Karel zahajuje vlastní pátrání po pravdivých údajích, ale za „nalezení pravdy“ zaplatí vlastním životem, protože informace o událostech musí být zamlčeny za jakoukoliv cenu.

Gerta se znovu ocitá zcela sama. V nepřátelském a nepřejícím prostředí je jejím jediným cílem vychovat Barboru a přežít život bez dalšího utrpení. Chce ho však prožít s čistým svědomím, kategoricky odmítá nabídku spolupráce s StB, přestože si tím znovu zkomplikuje svou situaci. Žije bez radosti a perspektivy, zahořklá, obtěžkaná vzpomínkami na minulost a zmařený život.

S Barborou si nerozumí. V jejích očích je chladná, nemilující matka, proto ji brzy opouští a zařídí si vlastní život. Gerta propadá stále větší melancholii, smutku a zášti. Na sklonku života je jejím jediným potěšením vnučka Blanička, která babičku pochopí a po roce 1989 se snaží o prosazení omluvy nespravedlivě vyhnáním Němcům.

Gerta umírá nesmířená, s pocitem křivdy a nespravedlnosti.

Divadelní zpracování knižní předlohy je velmi originální. Už sama skutečnost, že je potřeba obsáhlý děj a důležitá fakta vtěsnat do krátkého časového úseku, dává tušit

originalitu zpracování. Uspořádání scény vyvolává v divákovi pocit, že bude součástí děje, a to ještě před tím, než samotné představení začne. Scéna je netradičně umístěna do hlediště divadla a diváci jsou naopak usazeni na jeviště a po obou stranách parteru. Sezení na jednoduchých dřevěných židlích doplňují těsně okolo scény vycpané jutové pytle. Zpracování je tak sugestivní, že diváci jsou atmosférou vtaženi přímo do děje. Zvukové kulisy nutí každého reagovat aktivně. Uhýbají před střelbou, zacpávají si uši, krčí se při náletech a v mnohých situacích by diváci nejradši „uprchli“. Některé scény jsou opravdu „děsivé“ a diváci na ně byli upozorněni v programu před představením.

První dějství začíná v interiéru domova rodiny Schnirchových. Postupně přicházejí herci, kteří se tiše věnují různým činnostem, někdo čte noviny, jiný spí, snídá, čistí pušku, nekomunikují navzájem, jsou zamyšleni a tím evokují oddělenost ve svém vlastním světě. Hledají vlastní řešení, jak se vypořádat s tím, co se děje kolem. Válečnou a nepřátelskou atmosféru navozuje setmělé prostředí, příchod muže s pistolí, zvuky náletů a pochodů, hlasitý štěkot psů a zátaž nacistů. Na scénu přichází mladá dívka a uvádí diváky do děje představení, které připomíná 55 let od vyhnání Němců z Československa a pochod Němců z Brna do Pohořelic. Pochod byl vědomě organizovaným činem, aktem pomsty a jen okrajově postihoval skutečné viníky válečných zločinů, proti kterým měl být ve skutečnosti namířen. Dívčin emotivní projev podporují opět zvuky násilí a střelby.

Celý příběh se začíná odehrávat v relativně šťastném, nikoli však bezstarostném období těsně před protektorátem. Postavy, které se zde objevují, svými typickými charaktery vystihují nejen aktéry tohoto příběhu a této doby, ale vyskytují se v dějinách v každé době. Společenské systémy se proměňují, ale charaktery přetrvávají.

Gerta je typickou obětí ve smyslu rodinné i společenské tragédie. Názorová rozpolcenost rodiny působí na Gertu destruktivně. Postupně začíná rozpoznávat zřůdnost nacistické filosofie reprezentované otcem a bratrem. Přesto je její „německá polovina“ částečně vlečena v proudu doby. Na počátku války chodí do svazu německých dívek, protože „na tom přece není nic špatného, když se tam učíme kreslit a zabýváme se tam zajímavými činnostmi“. Na konci války vybírá peníze pro německé vojáky, protože jsou ranění a „potřebují pomoc“. Tento přístup je jí v následujících letech připomínán a je jednou z mnoha příčin její perzekuce. Po smrti matky Gerta názorově vyzrává. Soužití s bratrem a otcem ji naplňuje bázní a odporem a oba je začíná z duše nenávidět. Zažívá své soukromé životní drama, když je znásilněna vlastním otcem a musí se vyrovnat s nechtěným těhotenstvím. Zápas mezi životem a smrtí ji obklopuje ze všech stran. Válkou rozvrácené rodiny, vyhlazování Židů, vojáci umírající na frontě a v odboji, nevinné oběti

udavačů. Bylo nemožné nevidět, jak lehké je mařit lidské životy. Proti tomu však stála nezměrná vůle žít.

V Gertině osobním zápase vítězí život. Přestože se ze všech sil snažila, aby nechtěné dítě nepřišlo na svět, narození Barbory ji nakonec zachránilo, protože to byl důvod proč žít. Další děj vypráví o společném životě Gerty a Barbory, který byl veden jen povinností přežít a snahou nezažít další bolest. Z Gerty vyprchala veškerá životní radost a nakonec zůstala poražená. A jak zhodnotila matčin život její dcera? „Až na pár šťastných let s Karlem, to byl marný a ztracený život“. Je to ukázka toho, jak jednoduché je soudit „cizí“ život jen ze své vlastní zkušenosti.

Matka – symbolické ztělesnění obrany života za každou cenu. Když se její boj ukáže marným, raději volí smrt, než aby přihlížela zkáze, kterou předvídá a ze které nevidí východisko. I po smrti zachraňuje život své dcery i vnučky symbolickou mateřskou silou.

Otec – despotický slaboch, posílený ideologií nacismu a vládnoucí mocí. Jakmile o ni přijde, stává se bezprizorným alkoholikem, který maskuje bezmocnost vnější krutostí a despotismem.

Bratr Fridrich – další zfanatizovaná a zmanipulovaná oběť doby. Slepě následuje vzor otce i společenské vzory. Je posedlý touhou po nadřazenosti, k uspokojení svých zájmů neváhá využít všech prostředků, a to i proti vlastní rodině. Otec a Fridrich na pohřbu matky neuroní ani slzu, která by mohla být projevem slabosti a lidství. Jejich srdce jsou zavřená.

Janinka – přítelkyně Gerty představuje nevinnost svou křehkostí a uměleckým nadáním. Janinka je Židovka a tím má osud v této době zpečetěn. Její něžné obrazy kontrastují s nadcházející nelítostnou realitou. Je potvrzením toho, že být umělcem ve válečné době je nemožné.

Karel – vystupuje jako představitel nových hodnot nového socialistického státu. Je angažovaný budovatel, ale není „slepý a hluchý“, jak by se žádalo. Jde mu o spravedlnost a nalezení pravdy. Za svůj postoj je náležitě potrestán. Jeho osud představuje další zmařený život v nově budovaném státě, kde panuje mír a nastoluje se spravedlivý sociální systém s proklamacemi všech nejušlechtilejších hodnot. Na jedné straně jsou ideály a na druhé straně jsou lidé, kteří by je měli naplňovat. Ti, kteří jsou u moci, si místo ideálů systém přizpůsobují vlastním cílům.

Zipfelová – žena s poctivým selským rozumem a smyslem pro spravedlnost. Bere německé dívky pod svou ochranu a vytváří pro ně nový „domov“. Jedná podle vlastního přesvědčení, vnitřních hodnot a neustoupí žádnému nátlaku.

Tereza – dívka s odvahou opustit svou zemi a zkusit vybudovat nový domov tam, kde nebude na obtíž její německá příslušnost. Představuje nezlomnou lidskou vůli po životě a v dobrém slova smyslu schopnost přizpůsobit se životním možnostem.

Hermína – svým postojem ukazuje, že přizpůsobení se novým podmínkám je možné, a že vnitřní mír vychází z odpuštění sobě i jiným. Odpustí druhým – ne proto, aby z nich sňala jejich vlastní viny, ale proto, aby mohla odložit svou vlastní bolest. Jako jediná je v novém životě skutečně šťastná. Žije totiž v přítomnosti.

Anonymní vojáci – vítězové, uplatňující všechna práva plynoucí z tohoto postavení. Mohou páchat cokoliv, kdekoliv a na komkoliv. Beztrestně a bez výčitek.

Barbora – dítě narozené z incestu. Jako dítě zažila mnoho útrap, ale snášela je mnohem lépe než matka. Dětská nezátížená mysl žije pouze přítomností, nevytváří žádné asociace s minulostí, ani nepředvídá ohrožení v budoucnosti. Babička Zipfelová dopomohla k tomu, že ve vzpomínkách jí zůstalo především to hezké, ostatní dokázala vytěsnit. V dospělosti si počíná zcela pragmaticky a účelově. Chce zkrátka jen v rámci možností „dobře žít“ a mít „obyčejný život“.

Blanička – vnučka hlavní postavy. Představuje novou generaci, která již není citově zatížená bolestí a utrpením svých předků, ale hledá smysl života, pátrá po odpovědích na tabuizované otázky. Dobře chápe napáchané křivdy, nespravedlnost, ale i důležitost odpuštění, bez kterého není možné začít nový život.

Novák – „slouha“ každému režimu. Navenek jedná v zájmu společnosti, uvnitř mu však jde jen o vlastní prospěch. K dosažení cíle neváhá užít jakékoliv prostředky nátlaku, zavražďování a vydírání. „Překabátí“ se vždy a všude.

Domovník – příklad dalšího malého služebníka ve jménu čehokoliv, hlavně vlastního prospěchu.

Hubert Šenk – sedlák s vysokou odborností. Jeho lidský přístup a smysl pro spravedlnost byl trnem v oku přísluhovačům tehdejšího režimu. Obviněn z vlastizrady, vyhnán ze svého statku a léta nesmyslně vězněn a stal se typickou obětí budování nového společenského řádu. Hubert Šenk byl další obětí iniciativních přísluhovačů „typu Novák“, jejichž služba režimu byla zcela bez rozumu, bez citu, bez respektu k základním lidským hodnotám a která napáchala mnohé lidské tragédie.

V prostoru divadelního „jeviště“ byly rekvizity variabilně uspořádány tak, aby se daly opakovaně použít v jednotlivých dějstvích. Buď byly jednoduše přemísťovány, a nebo využívány různými postavami. Např. stůl, u kterého se nejprve schází celá rodina i s přáteli a v tomto smyslu je symbolem spojení. Později, po smrti matky, ztrácí rekvizita tuto

symboliku a naopak je symbolem osamění, když u stolu sedává jen opilý a mrzutý otec se svou beznadějí. Zůstal osamocen nejen u stolu, ale i v životě.

Další ústřední rekvizitou je postel. Symbol zrození, života i smrti. Mít svoji postel znamená mít své teplo domova, místo, kde je možné se ukrýt a ve spánku zapomenout na vše. V tomto smyslu je to symbol ochrany a obnovy. Podobnou symboliku má i Barbořin kočár – jediný kus domova, který si Gerta mohla vzít sebou.

Charaktery postav, které nenašly své pevné místo v životě, se proměňovaly v závislosti na proměnách společenského dění. Pod vlivem okolností zapírali své původní přátele nebo je dokonce neváhali udat. K očištění těchto postav nemohly pomoci ani bílé rukavičky jako symbol čistoty a nevinnosti. Tyto rekvizity byly součástí oděvu otce, Fridricha a ostatních nacistických kumpánů.

Vojenské uniformy a stejnokroje německých dětí jsou symbolikou příslušnosti ke skupině, jejíž členové jsou poslušní a oddaní „vyšším cílům“.

Konec všeho minulého symbolizuje spálení šatů děvčat po jejich příchodu do Perné. Málokomu se ale podařilo zapomenout a začít úplně od začátku. Společné ubytování děvčat by se mohlo zdát jako nepohodlné, ale pro ně naopak znamená novou pospolitost, novou rodinu, kterou všichni nezbytně potřebovali.

Scéna se zraněným Němcem dokazuje, jak krutá je volba mezi vlastním a cizím životem. Děvčata mu nedokázala pomoci, protože by ohrozila svůj život i život svých dětí. To, jak ho později vojáci zabili (rozstřílený obličej) ukazuje, že je mnohem snazší zbavit se pocitů viny za zabití, pokud oběť nemá obličej, který se dívá, promlouvá a má děs a hrůzu v očích. Bezejmennost a nemožnost identifikace obětí znamenala také beztrestnost pro viníky.

Symbolika bílých pásek. Ve válce jimi byli označováni Židé jako nežádoucí rasa. Po válce pak Němci jako nežádoucí obyvatelstvo, které je třeba sledovat, kontrolovat a organizovat podle potřeb.

V příběhu je nastíněna společenská tragédie v několika liniích. Nejtragičtějšími jsou válečná dramata odehrávající se v zázemí, mimo válečnou frontu, a poválečné neštěstí vyhnaných Němců. Pro Čechy měla být tato „očista“ bezvýhradně prospěšná. Jak ale historie ukázala, bylo vyhnání Němců zároveň tragickým zpřetrháním mnohdy staletí trvající historie jejich života na našem území. S jejich odchodem se vytratily mezilidské vazby, tradice, znalosti a dlouhá léta budovaný vztah k půdě a prostředí. Jak dokazuje historie až do současnosti, tyto hodnoty jsou nenahraditelné.

Nejtragičtější pro náš národ se jeví fakt, který nebyl dlouhá desetiletí zcela zjevný, právě proto, že byl zamlčován, dobře utajován a nejrůznějšími způsoby překrucován a zlehčován. Dosud nejsme ochotni přiznat, co se skutečně stalo. Žít ve lži a polopravdách bylo po dlouhou dobu nutné zlo. Dnes máme dostatek podkladů k tomu, abychom mohli vidět pravdivý obraz o vlastních dějinách, bohužel nemáme možnost tyto křivdy napravit. Máme povinnost přijmout to, co se událo s plnou odpovědností k tomu, aby se podobné události již nikdy neopakovaly. Prostá omluva a pieta ke všem zemřelým je tím nejmenším. Trestat dnes viníky není možné. Ale přiznat chybu a omluvit se je pro lidstvo nezbytné.

4.3 Dechovka

Divadelní představení Dechovka autorů Jiřího Havelky (nar. 1980) a Karla F. Tománka (nar. 1962) vzniklo za podpory Ministerstva kultury ČR, hlavního města Prahy a Státního fondu kultury ČR. Režie se ujal mladý režisér a herec Jiří Havelka. Premiéra byla 17.10. 2013 v Baráčnické Rychtě v Praze v rámci mezinárodního festivalu současného umění 4+4 dny v pohybu. Původní předpoklad byl jen několik málo repríz, ale zájem diváků předčil všechna očekávání a tak jsou dodnes všechna představení vyprodána na několik měsíců dopředu.⁸³

Dechovka je autorským projektem divadla VOSTO5. „*Jedná se o nezávislý generační soubor vytvářející autorské inscenace značného tematického a žánrového rozpětí, spojené originální poetikou a typickým neotřelým humorem, kterému nechybí prostořeká odvaha a nadhled.*“⁸⁴ Vedení souboru klade důraz na komunikaci s divákem, snaží se, aby byl aktivní, a pokouší se ho vtáhnout do děje nad běžnou míru vnímání. Divadlo VOSTO5 si za náměty svých inscenací bere česká společenská témata a události a příběhy z našich dějin. Rysy naší národní povahy ukazuje ve vši jejich komplikovanosti. Snaží se na události pohlížet s nadhledem, nepoučuje a nesoudí, ale chce diváka nechat prožít děj podle vlastního uvážení. Takto se charakterizuje divadlo VOSTO5 na svých internetových stránkách.⁸⁵

Charakteristické rysy tvorby divadla VOSTO5 jsou určujícími i pro divadelní inscenaci Dechovka, která byla oceněna 4. místem v anketě Divadelních novin o Inscenaci

---

⁸³ Srov. [2016-2-25]. Přístup z: <http://vosto5.cz/repertoar/dechovka/>.

⁸⁴ Cit. [2016-2-25]. Přístup z: <http://vosto5.cz/#o-divadle>.

⁸⁵ Srov. [2017-2-13]. Přístup z: <http://vosto5.cz/#o-divadle>.

roku 2013, 3. místem v Cenách Alfréda Radoka v kategorii Hra roku a vítězství v Cenách divadelních novin 2013/2014 v kategorii alternativní divadlo.

Představení Dechovka, s podtitulem „lidé se mění, dechovka zůstává“, není tradiční divadelní inscenace. Jedná se spíše o dokumentární divadlo, které reflektuje skutečné události, které se staly v obci Dobronín na Jihlavsku v květnu 1945.⁸⁶

V rámci živelného poválečného odsunu německých obyvatel zde došlo k brutální vraždě skupiny místních Němců. Podle německé spisovatelky Hermy Kennelové bylo v květnu 1945 na louce u Dobronína zavražděno asi 15 Němců. Dne 19. května 1945 se v Dobroníně konala první poválečná taneční zábava, na které se hojně slavilo. Skupina několika jedinců posilněných alkoholem se rozhodla pro poslední zúčtování s Němci, kteří čekali na odsun v požární zbrojnici. Vyvedli je na pole u lesa, kde si nejprve museli sami vykopat hroby a poté byli ubiti lopatami, rýči a krumpáči. Kdo přežil, byl zastřelen.

Tato kauza postupně vycházela najevo teprve mezi lety 2009–2012. Novinář Miroslav Mareš, který se o tento případ dlouhodobě zajímal a sbíral archivní materiály, podal podnět ke stíhání státnímu zastupitelství v Jihlavě, které následně zahájilo šetření. Policie dne 16. srpna 2010 našla na louce u obce Dobronín lidské kosterní pozůstatky.⁸⁷ Ostatky byly vyzvednuty a následné vyšetřování celého případu trvalo více než dva roky. Ze závěrů expertů z brněnské Masarykovy university vyplynulo, že v masovém hrobě bylo nejméně třináct lidí, zřejmě mužů. Později bylo na základě porovnání vzorků DNA identifikováno devět mrtvých. Jednalo se o německé starousedlíky, kteří žili v Dobroníně a okolí. Detailní příčinu smrti však expertíza neobjasnila.⁸⁸ Vzhledem ke špatnému stavu ostatků antropologové nepotvrdili, ani nevyvrátili uváděný násilný způsob smrti.⁸⁹ Vyšetřování kauzy ztěžoval také fakt, že svědci události již nežili. Poslední možný svědek událostí zemřel v průběhu vyšetřování. Otevření případu vzbudilo velké emoce, a to nejen mezi občany Dobronína.⁹⁰ Některým lidem vadil fakt otevírání „starých událostí“, zejména proto, že mrtví byli registrováni jako řadoví členové v některé z nacistických organizací.

---

⁸⁶ Srov. [2017-2-13]. Přístup z: <http://vosto5.cz/repertoar/dechovka/>.

⁸⁷ Srov. [2017-1-25]. Přístup z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1528870-dobronin-1945-vrazdili-tehdy-cesi-nebo-nemci>.

⁸⁸ Srov. [2017-1-25]. Přístup z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/vysetrovani-udajneho-masakru-u-dobronina-po-dvou-letech-uzavreno_256483.html.

⁸⁹ Srov. [2017-1-26]. Přístup z: <http://sinagl.cz/domaci-zpravodajstvi/2639-vysetrovani-masakru-u-dobronina-skoncilo-zapomente.html>.

⁹⁰ Srov. [2017-1-26]. Přístup z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/vysetrovani-udajneho-masakru-u-dobronina-po-dvou-letech-uzavreno_256483.html.

Nebylo ale známo, že by páchali nějaké konkrétní zlo.⁹¹ Jiní občané přistupovali k celé situaci s vědomím, že nikdo nemá právo beztrestně páchat násilí. Po dvou dnech od odkrytí hrobu byl na jeho místě, jako výraz uctění památky obětí, postaven místním občanem třímetrový dřevěný kříž. Tento kříž se stal terčem nesouhlasných útoků. Nejprve se na něm objevily protiněmecké vzkazy, posléze ho neznámý pachatel pokácel. V červenci 2011 byl na jeho místě postaven čtyřmetrový železný kříž. I ten se stal terčem opakovaných protestů.⁹² V říjnu 2011 ho členové České strany národně sociální natřeli na růžovo. Jak sami uvedli „*chtěli jsme upozornit na to, že zločiny v době války páchali především Němci. Zároveň jsme umístili na louce 64 dřevěných křížů, které mají připomínat oběti nacistického masakru ve Velkém Meziříčí v květnu 1945.*“⁹³ Sporná jednání se vedla o to, kde mají být oběti pohřbeny. „*První představy byly takové, že oběti budou pochovány v Německu, zákon o pohřbnictví však říká, že ti lidé mají být pohřbeni v místě, kde byly ostatky nalezeny*“, říká starosta obce Dobronína Jiří Vlach.⁹⁴ Kvůli vypjatým emocím se muselo najít jiné řešení než pohřbít ostatky obětí v Dobroníně. S uložením pozůstatků souhlasili obyvatelé blízkého Ždírcce, ale mluvčí pozůstalých Johann Niebler nakonec vybral pro pohřbení ostatků Jihlavu.⁹⁵ Další spory se vedly o podobu pomníku a to, jaká jména mají být na pomníku uvedena. Zda jen jména skutečně identifikovaných osob nebo všech pohřešovaných z dané lokality.⁹⁶ V prosinci 2012 bylo vyšetřování násilného činu ukončeno, vyšetřovatel vydal rozhodnutí, ale jeho výsledky byly neveřejné a byli s nimi seznámeni pouze pozůstalí obětí, kterých se případ týkal.⁹⁷ Tím se celý případ stal opět podivně utajovaným, jako kdyby veřejnost neměla právo dozvědět se, co bylo zjištěno.

Představení Dechovka se odehrává ve třech obrazech, které divákovi přibližují dějinné události v Dobroníně v letech 1923, 1945 a v roce 2011. (Název skutečné obce je Dobronín.)

---

⁹¹ Srov. [2017-1-26]. Přístup z: <https://www.novinky.cz/krimi/288822-kauza-budinka-je-definitivne-uzavrena-vinici-masakru-uz-neziji.html>.

⁹² Srov. [2017-1-26]. Přístup z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/vysetrovani-udajneho-masakru-u-dobronina-po-dvou-letech-uzavreno_256483.html.

⁹³ Cit. [2017-1-28]. Přístup z: http://www.lidovky.cz/csns-natre-la-kriz-nemeckych-obeti-v-dobronine-na-ruzovo-pjt-zpravu-domov.aspx?c=A111029_124322_In_domov_jkz.

⁹⁴ Cit. [2017-1-28]. Přístup z: http://zpravy.idnes.cz/u-dobronina-nekdo-prispendlil-hanlive-napisy-fa0-krimi.aspx?c=A110312_1547695_jihlava-zpravy_ab.

⁹⁵ Srov. [2017-1-28]. Přístup z: http://www.lidovky.cz/policie-ukoncila-setreni-masakru-v-dobronine-vysledky-taji-p4y-zpravu-domov.aspx?c=A121226_225355_In_domov_mpr.

⁹⁶ Srov. [2017-1-28]. Přístup z: http://jihlava.idnes.cz/jihlava-zpravy.aspx?c=A110316_1549772_jihlava-zpravy_bor.

⁹⁷ Srov. [2017-2-4]. Přístup z: <https://www.novinky.cz/krimi/288822-kauza-budinka-je-definitivne-uzavrena-vinici-masakru-uz-neziji.html>.

První obraz je ze současnosti a odehrává se na veřejné schůzi zastupitelstva v obci „Dobrodín“, kde se má projednat otázka postavení pomníku německým obětem masakru ze dne 19. května 1945. Kromě zastupitelů obce a občanů je přítomen i zástupce německého krajanského spolku pan Havelka, překladatelka a policejní vyšetřovatel. Schůze měla rozhodnout, jaký pomník postavit a jaké oběti uvést. Diskuze byla velmi bouřlivá a emotivně vypjatá. Po řadě kompromisů došlo ke shodě a výstavba pomníku byla odhlasována.

Druhý obraz nás zavádí do roku 1923 na slavnostní otevření nového sálu Sokolovny. Rychlá přestavba scény zasáhne zejména hlediště. Diváci sedící v centrální části jsou přesunuti i se svými židlemi ke stranám, a tím je uprostřed vytvořeno další jeviště. Na horní scéně se odehrává oficiální poděkování všem, kdo na stavbu přispěli, Čechům i Němcům. Ústřední myšlenkou oslavy je masarykovská idea pospolitosti. Děkovná řeč je i v němčině a jako největší přispěvatel je veleben německý velkostatkář Niebler. Součástí oslavy je vystoupení mladých sokolů, které probíhá na dolní scéně, přímo mezi diváky.

Třetí obraz nás plynule posouvá v ději do května 1945, na první poválečnou vesnickou tancovačku. Herci se za pochodu převlékají na jevišti, oslavuje se svoboda, tancuje se, pije se, v návalu vlastenectví se zpívá hymna a pronášejí se patetická slova. Muži si přivlastňují zásluhy za ukončení války. Mírumilovnost oslavy pospolitého soužití s Němci, opěvovaná v minulém obraze, je nahrazena agresivitou a nenávisí ke všemu německému. Atmosféru přítomných umocňuje alkohol a scéna vygraduje návratem vojáka, který byl považován za mrtvého. V sále proběhne improvizovaná svatba s jeho milou. V opojení alkoholem muži ztrácejí zábrany a nakonec jako smyslu zbavení „odcházejí pro Němce do hasičárny“.

Celé představení je koncipováno tak, aby byl divák vtažen do děje. Na začátku to není zcela zřejmé, přestože už uvítání při vstupu do sálu naznačuje cosi nestandardního. Divák je vítán jako na veřejné schůzi, nabízí se koláčky, podávají se ruce. Sál v hospodě je uspořádán jako na skutečné schůzi zastupitelstva. To, že divák nebude jen pasivně přihlížet, zjistí velmi záhy, když se ukáže, že mezi diváky jsou usazeni herci, kteří představují živě diskutující občany obce. Vtažení do děje je ještě umocněno ve druhém a třetím obraze. Na konci prvního obrazu jsou diváci z centrální části přesunuti na strany sálu a dění probíhá jako na skutečné oslavě a na skutečné zábavě. Roznáší se pivo a malinovka a herci jsou v neustálém, nejtěsnějším kontaktu s diváky.

Následuje detailnější rozbor jednotlivých obrazů. První obraz je časově nejdelší. Nastíňuje problém, který se bude řešit, a již od počátku se ukazuje rozdílnost názorů občanů v pochopení tragického činu. Do stanoviska si každý z účastníků promítá svá vlastní přesvědčení ovlivněná výchovou a životní zkušeností i své niterné obavy o své vlastní postavení a společenské hodnocení. Na jedné straně je vidět strach, neochota a neschopnost připustit, že se události vůbec staly, že se staly v jejich obci, že možná některý z jejich příbuzných se na události mohl podílet. Z toho plyne popudlivé a agresivní jednání. Na druhé straně jsou v sále přítomni i lidé, kteří chtějí téma otevřít a chtějí uctít památku všech zbytečných válečných obětí. Chápou, že se stala tragédie, kterou nelze přehlížet, a jediný možný způsob, jak se s ní vyrovnat, je přijmout ji. Uvědomují si, že je otázkou osobní cti zaujmout stanovisko a vyrovnat se s minulostí. Chápou, že když problém pojmenují a přijmou, mohou najít i řešení.

Celým obrazem se prolíná snaha učinit událost i oběti nekonkrétními, která usnadňuje složitou komunikaci. O události se účastníci vyjadřují jako „o tom“, stalo se „to“. Masakr chápou jako „nepříjemný problém“ s tím, že je třeba „se toho zbavit“. O obětech se mluví jen jako o kostech nebo ostatcích, případně také jako o nehmatatelné skutečnosti – „až to bude identifikovaný“, „tak ať je to beze jmen“. Identifikace ostatků se stává podstatnější než fakt, že je třeba oběti uctít – „důležité je co najdou na kostech“. Hlavním tématem se stává velikost náhrobku, nápisy a jména, která budou vyryta. Také se objevuje snaha události překroutit nebo je zcela zpochybnit – „kdo ví, jak to bylo“, „nejdřív se musí prokázat, jestli tu vůbec nějaké oběti jsou“, „není jasné, kdo byl ubit a kdo spáchal sebevraždu“, „důkazy jsou z druhé ruky, na základě nějakého románu“, „neexistuje žádný svědek“. Dalším podstatným rysem debaty je snaha zlehčit masakr srovnáváním se skutky, které napáchali Němci a uplatnit princip kolektivní viny – „najednou se budou osočovat naši lidi, na to se zapomnělo, co tu Němci zapříčinili“, „teď budeme napravovat křivdy? Vždyť je to 72 let“, „teď se budeme vyrovnávat?“, „a co je to to vyrovnání?“, „s čím se chcete jako vyrovnávat?“. Také obavy o nabyté majetky významně ovlivňovaly jednání některých přítomných – „hraje se tu o jediné – restituce“. Strach z toho, co bude, přítomné zahání do kouta, stávají se vulgární a agresivní – „hovno dostanou“, „nebudeme si zasviňovat hřbitov“.

Hloupost, naivita a obavy zastupitelů z následků, které by mohlo mít jejich rozhodnutí, ovlivňovaly jednání všech přítomných.

Paradoxně až směšně, vzhledem k tomu, že masakr byl 70 let úspěšně utajován, vyznívá věta zastupitele „*Jde o čas, řešíme to s předstihem*“ – jde o elementární nepochopení toho, že minulost i současnost nejsou odděleny a vše se vlastně řeší „s křížkem po funuse“. Zoufalá neschopnost zaujmout vlastní stanovisko je shrnuta ve vyjádření jedné občanky – „*navrhuju, aby tam nebylo nic*“.

Částečně parodovaná neschopnost úředníků, nesmyslnost byrokratických postupů a jednoduchost uvažování občanů zpočátku odlehčuje závažnost tématu. Na konci prvního dějství vstane uprostřed sálu muž a oznámí, že je svědkem masakru. Jako mladík byl na poválečné zábavě vyzván, aby zahrál na klarinet mužům, kteří páchali násilí na Němcích. V tomto okamžiku je jasné, že z tragičnosti námětu už nebude úniku.

Klarinetista přivádí na scénu muzikanty a poprvé zaznívá dechovka, jako ústřední melodie představení. Píseň má tři sloky, melodie umocňuje autenticitu děje a text podtrhuje význam jednotlivých obrazů. Píseň napsal Jan Kalina, frontman skupiny Sto zvířat, která každé představení živě doprovází.

„Dobrodín, Dobrodín, stojí v širém poli. Dobrodín, Dobrodín, kříže nepovolí.

Když jsou rány otevřené, enšuldigung a né, že né.

Dobrodín, Dobrodín, na vesnici leží stín.“

Ústřední myšlenkou druhého obrazu – oslavy je sounáležitost a pospolitost, díky které se podařilo uskutečnit vytoužené dílo, dostavbu „*nejdůležitější budovy v obci*“. Ta je charakterizována jako „*samo srdce městečka*“, „*svatostánek sportu a kultury*“ a „*politické fórum*“. Na oslavě se mluví hodně německy, všichni si navzájem rozumí a to, že české ženy zpívají Němci Nieblerovi českou píseň v němčině jen podtrhuje to, jak vážený v obci byl. Následuje Nieblerova děkovná řeč, která přechází z češtiny do němčiny, není překládána, ale podle tónu hlasu a dikce, výrazu obličeje a ostatní mimiky i divák, který nerozumí německy, pochopí o čem Niebler mluví. Tento moment štěstí byl při zpěvu československé hymny zvěčněn na fotografii.

„Dobrodín, Dobrodín, stojí v širém poli. Dobrodín, Dobrodín, tak mě milá polib.

Když se práce pěkně daří, Češi s Němci hospodaří.

Dobrodín, Dobrodín, tam nebývá nikdy splín.“

Zábava, kterou zachycuje třetí obraz, je charakterizována jako „*nejradostnější chvíle ukončení hrůz války*“. Divoké veselí a alkohol způsobí, že vygradované emoce přecházejí ve fanatismus a hysterii přímo uprostřed diváků a končí nečekanou a neplánovanou tragédií. Muži přinášejí na scénu fotografii z roku 1923 a moment štěstí, který zachycuje, se v tu chvíli stává minulostí. Fotografie je zničena a velkostatkář Niebler, který je na ní vyfocený, se stává symbolem nenávisti ke všem Němcům. Je jisté, že ukončení hrůz války ještě nenastalo.

*„Dobrodín, Dobrodín, stojí v širém poli. Dobrodín, Dobrodín, srdíčko mě bolí.
Když se chlápci z vojny vrátí, není všechno jenom zlatý.
Dobrodín, Dobrodín, je tu cejtit černej dým.“*

Obrazy na sebe plynule bez přestávky navazují, děj se zrychluje a prožitky diváků nabírají na intenzitě. Přestavby scény i převleky jsou součástí děje. Jako by bylo záměrem, aby divák prožil pomyslnou kontinuitu děje bez možnosti události nějak blíže promýšlet a analyzovat. Kontinuita děje ještě více posiluje motto příběhu: „*Stalo se roku 1923. Stalo se roku 1945. Stalo se včera. Děje se pořád.*“ Divák odchází domů s mimořádným zážitkem, který ho nutí zamýšlet se nad historií, kterou neprožil. Žádné morální odsudky ani souzení historie představení nenabízí. Ukazuje spíše na to, jak lehké je překročit tenkou hranici mezi dobrem a zlem a způsobit tragédii, která nezvratně určuje další život. Divák odchází s mnoha otázkami v hlavě a nakonec se musí rozhodnout sám, na kterou stranu se má přiklonit. Závěrečným slovům svědka masakru „*a vod tý doby nenávidím dechovku*“ však porozuměl každý.

Představení předložilo divákovi nejen historii, ale i její neotřelé ztvárnění. Divák odchází emociálně zasažen a doslova ochromen tím, jak svým postojem způsobujeme neřešitelnost problému.

4.4 Společné rysy vybraných uměleckých děl

Pokud se ptáme po společných znacích, první otázkou, která se nabízí, je: kdo jsou autoři těchto děl? Všechna díla jsou vytvořena mladými lidmi, kterým v době vzniku jejich děl bylo mezi 30 a 40 lety, nemohli tedy být přímými svědky ztvárňovaných událostí –

zažívat by je mohli spíše jejich prarodiče, případně v dětském věku jejich rodiče. Společným tématem jejich tvorby je vyhnání Němců, které sami neprožili, a proto jejich pohled není zatížen přímou emocionální vazbou a mohou se dívat na události s odstupem. Jsou to lidé, kterým není lhostejné, jak probíhala historie, jejíž příčiny i důsledky byly desetiletí účelově zamlčovány. Prvoplánově není cílem ani jednoho z děl události komentovat vlastním názorem, poukazovat na viníky či jakkoliv jinak moralizovat. Z hlediska vyhnání všechna díla události pouze popisují podle toho, jaké materiály měli autoři sami k dispozici. Ve všech dílech jsou vyhánění Němci charakterizováni jako oběti, které musí pykat a odčínovat viny, které sami nespáchali. Je jen na divákovi, jaký závěr a postoj si k událostem utvoří, jaká poselství pro něj vylíknou a jak uchopí minulost v souvislosti s přítomností.

5 Závěr

Zda a jak mohou umělecká díla zpracovávající téma vyhnání Němců přispět k naší ochotě přemýšlet a zaujmout stanovisko k této naší historii, zda je možné otevřít diskuzi o tomto tematu bez dramatických emocí, obviňování a vyčítání a zda nás mohou odpovědi na otázky doby dávno minulé posunout k odpovědím na otázky, které se nás aktuálně týkají, na to jsme se ptali v úvodu naší práce. K odpovědím nám pomohla reflexe událostí v soudobém českém umění.

V teoretické rovině nám k pochopení jednání, ke kterému docházelo ze strany českých obyvatel vůči Němcům, pomohla mimesická teorie René Girarda, která objasňuje původ a podstatu násilí. Vyhánění Němců bylo ukázkovým příkladem uplatnění teorie obětního beránka. Jako zcela neopodstatněné se ukázalo paušalizování a kolektivní obviňování všech Němců za všechno spáchané zlo. K pochopení absurdnosti uplatňování kolektivní viny na celé národy nám pomohlo dílo Karla Jaspersa, které je svým zpracováním zcela výjimečné. Pojmy viny a kolektivní viny jednoznačně definuje a pomáhá je objasnit nejen v rovině teoretické, ale zároveň v rovině praktické, při aplikaci na německou otázku. Z jeho díla vyplývá jednoznačný neoddiskutovatelný závěr, že kolektivní vina ve smyslu morální viny, tak jak byla uplatňována při vyhánění Němců, je nejen zcela nesmyslná, ale je důvodem pro roztáčení věčného koloběhu násilí. Otázka viny by měla být spíše otázkou, kterou dáváme sami sobě, než otázkou, kterou nám dávají druzí, míní Jaspers. Člověk se stává člověkem v mezních situacích, jakou bylo i „vyhnání“, a právě v takových situacích může selhat a proviňovat se vůči sobě i druhým.

Ukazuje se, že řešení otázky česko-německých vztahů a otázka vyhnání Němců nejsou dnes pro širokou veřejnost tak zásadní. Žijeme vedle sebe a spíše se nevnímáme nebo se o sebe příliš nestaráme. Jako citlivé téma vnímají česko-německé vztahy většinou jen ti, kterých se stále ještě týká. Ti, kterým se stala újma v minulosti a ti, kteří cítí, že by mohli být otevřením tématu ohroženi dnes. Ačkoliv vstup naší země do EU zastavil spekulace o případných majetkoprávních sporech a mohl přinést uklidnění pro ty, kteří nabyli majetky po vyhnání Němců, nestalo se tak zcela. Jejich neustále se vynořující nejistota a obavy, možná i skrytý pocit viny, se stávají nástrojem manipulace jedinců či skupin, které toto téma čas od času otevírají na veřejnosti, a to výhradně pro své vlastní zájmy.

V dílech, která byla předmětem rozboru, je vidět jednoznačný úmysl předložit téma do veřejné diskuze bez jakékoliv snahy manipulace. Ta není záměrem, ani prostředkem umělců. Otevření tématu považují za velice důležitý krok k tomu, abychom konečně všichni mohli těmto událostem porozumět, projevit svou lidskou účast, odpustili navzájem a téma konečně uzavřít. Uzavřít ve smyslu pochopení, nikoliv vytěsnění, tak jak tomu bylo po dlouhá léta. Z toho, jak hluboce emotivní dopad mají tato umělecká díla na diváka, lze odtušit, že tato idea je cestou, která má šanci uspět. Divák je tématem i zpracováním hluboce zasažen a nemůže „nepřemýšlet“.

Plánem i výsledkem uměleckého záměru je působivé a efektní využití uměleckých nástrojů a vyjadřovacích prostředků, které divákům pomáhají začít přemýšlet jinak a vytvářet si vlastní názor na dějiny, které jsou součástí našeho národa. Pochopení historie pak umožňuje vytváření obecného postoje k tomu, jaké hodnoty jsou skutečně důležité pro lidské soužití. Soucit, láska, pochopení, odpuštění to jsou hodnoty, které umožňují komunikaci. Nenávist nás naopak strhává do bludného kruhu násilí.

Tím, že umělci neurčují, co si má divák myslet, dávají prostor k tomu, aby vnímání bylo čistě individuální. Divák má možnost promítat si minulost do přítomnosti a vybírat z minulosti takové souvislosti, o kterých se domnívá, že mu můžou pomoci řešit otázky v jeho současné situaci. Z toho plyne i skutečnost, že minulost lze vidět „tisíckrát jinak“, podle toho, kdo se na ni dívá a kde se právě nachází. Při vytváření soudů o minulosti i přítomnosti je však, v duchu Jaspersova díla, třeba se vždy sami sebe neúprosně ptát: kde cítím falešně, kde myslím falešně, kde jedním falešně? Protože žádná vnější síla nás nemůže přimět k tomu, abychom cítili za něco vinu, je naše soukromá účast na vnitřním dialogu o vlastní vině to jediné, co je v tomto smyslu podstatné. Dveře k tomuto nenásilnému dialogu nám otevírají mladí čeští umělci vlastní reflexí k poválečnému vyhnání Němců. Je to jen naše rozhodnutí, zda jimi chceme projít.

6 Seznam literatury a použitých zdrojů

Publikace

ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5

ARBURG, Adrian von, ed. a STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben - srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011. 957 s. ISBN 978-80-86057-67-5

BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-86010-60-0

BURDA, František. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress, 2013. 126 s. ISBN 978-80-87853-01-6

HOJDA, Jan. *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století. Teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013. 86 s. ISBN 978-80-87853-04-7.

JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Překlad Jiří Navrátil. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2006. 143 s. Europa; sv. 4. ISBN 80-200-1455-1

RANDÁK, Jan a kol. *Dějiny českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2011. 432 s. ISBN 978-80-242-3205-8

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991. 536 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-200-0328-2

Internetové zdroje

Aloisnebel.com. *ALOIS NEBEL – celovečerní film* [online]. [2016-8-24]. Přístup z: <http://www.aloisnebel.com/36/alois-nebel-scenicky-komiks/>

Ceskatelevize.cz. *Alois Nebel* [online]. [2016-8-24]. Přístup z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10201964112-alois-nebel/>

Ceskatelevize.cz. *Dobronín 1945: Vraždili tehdy Češi, nebo Němci?* [online]. 19.května

2015. [2017-1-25]. Přístup z: [http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1528870-dobronin-](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1528870-dobronin-1945-vrazdili-tehdy-cesi-nebo-nemci)

[1945-vrazdili-tehdy-cesi-nebo-nemci](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1528870-dobronin-1945-vrazdili-tehdy-cesi-nebo-nemci)

Ceskatelevize.cz. *Film o filmu Alois Nebel* [online]. [2016-8-24]. Přístup z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350903296-film-o-filmu-alois-nebel/21151212070/>

Ceskatelevize.cz. *Nádraží Aloise Nebela* [online]. [2016-8-24]. Přístup z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10288245495-nadrazi-aloise->

[nebela/210542151150003](http://www.ceskatelevize.cz/porady/10288245495-nadrazi-aloise-nebela/210542151150003)

KUČERA, Ondřej. *Sudetoněmecký landsmansaft – historie, struktura, cíle* [online].

Glosy.info, 2.srpen 2004. [2015-11-22]. Přístup z: [http://glosy.info/texty/sudetonemecky-](http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile/)

[landsmansaft-historie-struktura-cile/](http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile/)

Lidovky.cz. *ČSNS natřela kříž německých obětí v Dobroníně na růžovo* [online]. 29.října

2011. [2017-1-28]. Přístup z: [http://www.lidovky.cz/csns-natre-la-kriz-nemeckych-obeti-v-](http://www.lidovky.cz/csns-natre-la-kriz-nemeckych-obeti-v-dobronine-na-ruzovo-pjt-/zpravy-domov.aspx?c=A111029_124322_ln_domov_jkz)

[dobronine-na-ruzovo-pjt-/zpravy-domov.aspx?c=A111029_124322_ln_domov_jkz](http://www.lidovky.cz/csns-natre-la-kriz-nemeckych-obeti-v-dobronine-na-ruzovo-pjt-/zpravy-domov.aspx?c=A111029_124322_ln_domov_jkz)

Lidovky.cz. *Policie ukončila šetření masakru v Dobroníně. Výsledky tají* [online].

27.prosince 2012. [2017-1-28]. Přístup z: [http://www.lidovky.cz/policie-ukoncila-setreni-](http://www.lidovky.cz/policie-ukoncila-setreni-masakru-v-dobronine-vysledky-taji-p4y-/zpravy-domov.aspx?c=A121226_225355_ln_domov_mpr)

[masakru-v-dobronine-vysledky-taji-p4y-/zpravy-](http://www.lidovky.cz/policie-ukoncila-setreni-masakru-v-dobronine-vysledky-taji-p4y-/zpravy-domov.aspx?c=A121226_225355_ln_domov_mpr)

[domov.aspx?c=A121226_225355 ln domov mpr](http://www.lidovky.cz/policie-ukoncila-setreni-masakru-v-dobronine-vysledky-taji-p4y-/zpravy-domov.aspx?c=A121226_225355_ln_domov_mpr)

MAREŠ, Miroslav. *Oběti masakru v Dobroníně může připomínat pouze náhrobní deska*

[online]. 17.března 2011. [2017-1-28]. Přístup z: [http://jihlava.idnes.cz/jihlava-](http://jihlava.idnes.cz/jihlava-zpravy.aspx?c=A110316_1549772_jihlava-zpravy_bor)

[zpravy.aspx?c=A110316_1549772_jihlava-zpravy_bor](http://jihlava.idnes.cz/jihlava-zpravy.aspx?c=A110316_1549772_jihlava-zpravy_bor)

MAREŠ, Miroslav a PACLÍK, Jaroslav. *U Dobronína někdo přišpendlil hanlivé nápisy*

[online]. 13.března 2011. [2017-1-28]. Přístup z: [http://zpravy.idnes.cz/u-dobronina-nekdo-](http://zpravy.idnes.cz/u-dobronina-nekdo-prispendlil-hanlive-napisy-fa0-/krimi.aspx?c=A110312_1547695_jihlava-zpravy_ab)

[prispendlil-hanlive-napisy-fa0-/krimi.aspx?c=A110312_1547695_jihlava-zpravy_ab](http://zpravy.idnes.cz/u-dobronina-nekdo-prispendlil-hanlive-napisy-fa0-/krimi.aspx?c=A110312_1547695_jihlava-zpravy_ab)

Novinky.cz. *Kauza Budínka je definitivně uzavřena. Viníci masakru už nežijí* [online].

28.prosince 2012. [2017-1-26]. Přístup z: [https://www.novinky.cz/krimi/288822-kaucha-](https://www.novinky.cz/krimi/288822-kaucha-budinka-je-definitivne-uzavrena-vinici-masakru-uz-neziji.html)

[budinka-je-definitivne-uzavrena-vinici-masakru-uz-neziji.html](https://www.novinky.cz/krimi/288822-kaucha-budinka-je-definitivne-uzavrena-vinici-masakru-uz-neziji.html)

SVRŠEK, Jiří. *Omluva Sudetským Němcům* [online]. 12.srpna 1998. [cit. 2017-2-16].
Přístup z: <http://natura.baf.cz/natura/1998/9/9809-6.html>

ŠINÁGL, Jan. *Vyšetřování masakru u Dobronína skončilo, zapomeňte!* [online].
29.prosince 2012. [2017-1-26]. Přístup z: <http://sinagl.cz/domaci-zpravodajstvi/2639-vysetrovani-masakru-u-dobronina-skoncilo-zapomente.html>

TUČKOVÁ, Kateřina. *Autorka o knize* [online]. [2016-9-15]. Přístup z:
<http://www.katerina-tuckova.cz/autorka-o-knize.html>

Tyden.cz. *Vyšetřování údajného masakru u Dobronína po dvou letech uzavřeno* [online].
26.prosince 2012. [2017-1-25]. Přístup z:
http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/vysetrovani-udajneho-masakru-u-dobronina-po-dvou-letech-uzavreno_256483.html

Velvyslanectví České republiky v Berlíně. *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* [online]. 22.února 2013. [cit. 2015-11-19]. Přístup z:
http://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html

Vosto5.cz. *Dechovka* [online]. [2016-2-25]. Přístup z: <http://vosto5.cz/repertoar/dechovka/>

Vosto5.cz. *O divadle* [online]. [2016-2-25]. Přístup z: <http://vosto5.cz/#o-divadle>

YouTube. *Karel Schwarzenberg a Benešovy dekrety – Celé a neustřižené* [online].
19.ledna 2013. [cit. 2017-3-12]. Přístup z:
<https://www.youtube.com/watch?v=L4YyclNaGkc> (v minutách 3:43 – 4:45)